

**Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta**

Veronika Bartková
Závět' jako dědický titul

Diplomová práce

Olomouc 2013

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Závět' jako dědický titul“ vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje.

V Olomouci dne

.....
Veronika Bartková

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu své diplomové práce, JUDr. Tomáši Tintěrovi, za ochotný přístup a cenné rady, které mi pomohly při tvorbě této diplomové práce. Poděkování rovněž patří mé rodině za podporu po celou dobu mého studia.

Obsah

Obsah	4
Seznam použitých zkratk	6
Úvod	7
1 Obecné poznámky k závěti	10
2 Testovací způsobilost pořizovatele	12
2.1 Věk	12
2.2 Duševní stav	13
3 Vybrané aspekty vůle a její projevu	16
3.1 Omyl	16
3.2 Problematika výkladu poslední vůle	17
4 Obsahová stránka závěti	19
4.1 Ustanovení dědice	19
4.2 Určení podílů, věcí či práv, které mají dědicům připadnout	21
4.3 Nepomenutelní dědicové	23
4.4 Vedlejší doložky v závěti	26
4.5 Dědická substituce	30
4.5.1 Obecné náhradnictví	30
4.5.2 Svěrenecké nástupnictví	31
5 Formální stránka závěti	33
5.1 Datování závěti	33
5.2 Formy závěti	34
5.2.1 Závěť holografní	34
5.2.2 Závěť allografní obecná	37
5.2.3 Zvláštní forma allogafní závěti	40
5.2.4 Závěť formou notářského zápisu	43
5.2.5 Privilegované závěti	44
6 Zrušení závěti	48
Závěr	51
Seznam použité literatury	54
Shrnutí	58
Summary	58
Klíčová slova	59

Key words.....59

Seznam použitých zkratk

ABGB	Císařský patent č. 946/1811 Sb. z. s., všeobecný občanský zákoník, ve znění účinném k 1. 1.1935.
SOZ	Zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník, ve znění účinném k 1. 1. 1951.
OZ	Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
NOZ	Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
ÚS	Ústavní soud České republiky
NS	Nejvyšší soud České republiky
KS	krajský soud

Úvod

Téma mé diplomové práce na Právnické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci zní Závěť jako dědický titul. Toto téma bylo zvoleno z oblasti dědického práva, neboť to z mého pohledu představuje v občanském právu velmi zajímavou problematiku. Byť se v dědickém právu nachází mnoho otázek, které si zaslouží zpracování formou diplomové práce, zvolila jsem si právě závěť, protože umožňuje reflektovat zůstavitelovu skutečnou vůli. Rovněž se jedná o téma aktuální, neboť dědické právo, tedy i testamentární dědická posloupnost, doznává v novém občanském zákoníku razantních změn.

Zákonná dědická posloupnost zajišťuje dědické nástupnictví osobám, které jsou se zůstavitelem v rodinném či jiném příbuzenském poměru. Ta se však, ať už z jakýchkoliv důvodů, nemusí jevit jako spravedlivé uspořádání majetkových poměrů. V případě, že okruh zákonných dědiců neodpovídá zůstavitelovým představám o rozdělení jeho majetku po smrti, je zůstaviteli sjednána možnost vymanit se z režimu zákonné dědické posloupnosti, a to tak, že pořídí závěť. Zajistí tím to, aby se k majetku nedostaly osoby, které například o zůstavitele nejevily zájem, či s ním neudržovaly dobré vztahy. Není však vyloučeno, aby zůstavitel v závěti určil tytéž osoby, které by i tak byly zákonem povolány k dědění, a dal tak čistě formálně najevo, že zákonná dědická posloupnost přesně odpovídá jeho představám.

Vzhledem k tomu, že se vytváření současného občanského zákoníku neslo ve znamení zjednodušení právní úpravy, není v zákonném textu věnována problematice dědického práva náležitá pozornost, a proto je mnoho diskutabilních otázek řešeno teorií a praxí, byť mnohdy ne ve vztahu k zůstavitelově vůli příliš šťastně. Za současného stavu je testamentární dědická posloupnost upravena v pouhých jedenácti ustanoveních, což je při porovnání s předchozími právními úpravami, případně úpravami zahraničními, velice neuspokojivé.

Cílem mé práce je uceleně pojednat o testamentární dědické posloupnosti. Pokusím se analyzovat styčné body, ale rovněž i mezery, případně jiné nedostatky účinné právní úpravy, a nastínit jejich řešení. Budu zjišťovat, zda a v jakém rozsahu se současná právní úprava odlišuje od úprav obsažených ve všeobecném občanském zákoníku z roku 1811 (dále jen ABGB) a v občanském zákoníku z roku 1950 (tzv. střední občanský zákoník). Dále se budu zabývat tím, jak nová právní úprava přistupuje k řešení nynějších problematických aspektů právní úpravy, a v této souvislosti budu hledat případné návaznosti na předchozí dvě kodifikace občanského práva. V práci nebude chybět ani kritický pohled na novou právní

úpravu. Z těchto důvodů při psaní této práce použiji metodu historicko-komparační, dále metodu deskriptivní, a nebude chybět ani metoda analytická.

Práce vychází především ze samotných textů jednotlivých občanských zákoníků a jejich důvodových zpráv. Co se týče odborné literatury k tématu mé diplomové práce, je nutno konstatovat, že jí na dané téma existuje poměrně velké množství, nicméně se mi zdá poměrně názorově konzistentní. V této souvislosti ale musím vyzdvihnout Václava Bednáře a jeho dílo Testamentární dědická posloupnost¹, ve kterém autor k většině obecně akceptovaným postojům přistupuje velmi kriticky, proto toto dílo považuji za velmi přínosné. Ohledně komentářové literatury je nutno podotknout, že většina věnuje rozboru ustanovení týkající se závěti opravdu minimální prostor, s výjimkou Velkého akademického komentáře², který danou problematiku zpracovává v nadprůměrném rozsahu. Základem pro vypracování mé diplomové práce se mi staly i odborné články. V tomto kontextu nesmím opomenout ani četnou judikaturu Ústavního či Nejvyššího soudu, případně soudů ostatních.

Práce je vyjma úvodu a závěru systematicky členěna do šesti kapitol. V jednotlivých kapitolách tam, kde je to vhodné a účelné, přináším porovnání s předchozími právními úpravami, a to v rozsahu, v jakém se mi to u daného problému jeví jako adekvátní. Vzhledem k tomu, že se nezadržitelně blíží účinnost nového občanského zákoníku, zdá se mi vhodnější začlenit tuto novou úpravu rovnou do jednotlivých kapitol, než vyčleňovat pro tuto úpravu samostatnou kapitolu.

V první kapitole se zabývám obecnými poznámkami k závěti. Druhá kapitola je pak věnována testovací způsobilosti zůstavitele se zřetelem na věk a duševní stav zůstavitele. Třetí kapitola je pojmenována Vybrané aspekty vůle a jejího projevu, přičemž namísto popisu všech náležitostí, které závěť jakožto právní úkon musí obecně splňovat, se v této kapitole soustředím na otázku omylu zůstavitele a problematiku výkladu vůle. Následuje kapitola čtvrtá nesoucí název Obsahová stránka závěti, v níž se postupně budu zabývat ustanovením dědice, určením podílů, věcí či práv, které mají dědicům připadnout, dále je zde věnována pozornost institutu nepomenutelných dědiců. V této kapitole není opomenuta ani problematika vedlejších doložek závěti a s ní související dědická substituce. Nepochybně by mohl být mezi obsahové náležitosti závěti zařazen i institut vydědění. I přesto, že se určitě jedná o téma, které je hodné samostatné diplomové práce, tak se domnívám, že bych

¹ BEDNÁŘ, Václav. Testamentární dědická posloupnost. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011. 301 s.

² ELIÁŠ, Karel a kol. Občanský zákoník: velký akademický komentář. 1. svazek. Praha: Linde, 2008. 1391 s.

vzhledem k stanovenému rozsahu pro diplomové práce nemohla tomuto tématu, byť jistě zajímavému, věnovat pozornost, jakou by si zasloužilo. Pátá kapitola si klade za cíl pojednat o formální stránce závěti, přičemž nejdříve se budu zabývat datováním závěti a posléze přistoupím k jednotlivým formám. Konečně v šesté kapitole se zaměřuji na možnosti zrušení závěti.

Ačkoli se jedná o téma, které již bylo v minulosti zpracováno jako diplomová práce, domnívám se, že i přesto se jedná o práci originální s ohledem na způsob zpracování jednotlivých kapitol a důraz kladený na novou právní úpravu.

Práce je zpracována k právnímu stavu ke dni 20. 3. 2013.

1 Obecné poznámky k závěti

V současnosti představují závěť a zákon jediné dva přípustné právní důvody dědění, ovšem v případě závěti se jedná o právní titul silnější v tom smyslu, že má před zákonnou dědickou posloupností přednost. Z tohoto pohledu se však může jevit nelogické počínání zákonodárce, když ustanovení zabývající se testamentární posloupností zařadil až po posloupnosti zákonné. Vzhledem k faktu, že účinný občanský zákoník byl přijat již v roce 1964, je nutné tyto důvody hledat v historicko-společenských souvislostech. V době přijetí tohoto kodexu bylo dědické právo ovládáno myšlenkou, že dědění ze zákona představuje z hlediska zájmu společnosti nejvhodnější způsob přechodu majetku zemřelého občana, neboť je zajištěn přechod majetku zůstavitele na osoby, které mu byly neblíží. ³ Dědění ze zákona bylo tedy považováno pouze za jakousi doplňkovou formu dědění, představující výjimku z obecně platných pravidel zákonné dědické posloupnosti. ⁴ Nová právní úprava již počítá s rozšířením dědických titulů a tak napříště bude možné nabýt dědictví taktéž na základě dědické smlouvy, která byla přípustným dědickým titulem již za ABGB.

Jak ABGB ⁵, tak střední občanský zákoník ⁶, obsahovaly legální definici závěti, naproti tomu účinný občanský zákoník tento pojem nikterak nevynechává. Učebnice československého práva z roku 1965 k absenci této definice uvádí, že je tomu tak zřejmě proto, že se jedná o institut v obecném povědomí dostatečně známý a dále, že pojem závěti v podstatě vyplývá z jednotlivých ustanovení, které se závěti věnují. ⁷ Závěť bývá doktrínou vymezována jako: „*vylučně osobní, bezpodmínečný, formální, jednostranný, neadresovaný a kdykoli odvolatelný právní úkon, kterým člověk (pořizovatel závěti) disponuje se svým majetkem (pořizuje o něm) pro případ své smrti.*“ ⁸

Jednotlivé znaky této definice budou podrobněji rozebírány v odpovídajících kapitolách, respektive podkapitolách. Nicméně u jednoho z těchto znaků se pozastavím již nyní. Osobní charakter závěti, který vylučuje při pořizování závěti zastoupení jak na základě zákona, tak plné moci, je jeden z nejtypičtějších znaků závěti. Nicméně občanský zákoník o této povaze ničeho neříká a domnívám se, že tento znak není ani přímo vyvoditelný z jiných

³ KNAPP, Viktor, PLANK, Karol. *Učebnice československého občanského práva. Svazek II.* Praha: Orbis, 1965. s. 517.

⁴ KNAPP, Viktor, LUBY, Štefan a kol. *Československé občanské právo. Svazek II.* Praha: Orbis, 1974. s. 583.

⁵ § 552 ABGB vymezoval poslední pořízení jako: „*pořízení, kterým zůstavitel zůstává jedné nebo několika osobám pro případ smrti odvolatelně svoje jmění nebo jen část*“

⁶ § 534 SOZ definoval závěť jako: „*jednostranný projev zůstavitelovy vůle, kterým zůstavitel osobně činí pořízení o svém majetku*“

⁷ KNAPP, Viktor, PLANK, Karol. *Učebnice československého občanského práva. Svazek II.* Praha: Orbis, 1965. s. 520.

⁸ FIALA, Josef, KINDL, Milan a kol. *Občanský zákoník: komentář.* I. díl. Praha: Wolters Kluwer, 2009. s. 828.

zákonných ustanovení. Touto otázkou se dokonce v relativně nedávné době zabýval i Nejvyšší soud, když podle očekávání potvrdil, že se jedná o ryze osobní právní úkon, přičemž ve svém závěru vycházel především z historického výkladu platného pořízení závěti.⁹ Dle mého mínění je rozhodně ke škodě věci, aby tak základní a stěžejní znak nebyl v zákoně explicitně uveden, a to i přesto, že o povaze tohoto úkonu není pochyb. Na tento nedostatek reaguje nový občanský zákoník, když ve znovu zavedené legální definici závěti v § 1494 NOZ, která zní: „*Závěť je odvolatelný projev vůle, kterým zůstavitel pro případ své smrti osobně zůstavuje jedné či více osobám alespoň podíl na pozůstalosti, případně i odkaz.*“ opět zmiňuje její osobní povahu. A dále tuto skutečnost rozvádí v § 1496 NOZ, kde stanoví, že právo povolání dědice je osobním právem zůstavitele, který nemůže tento úkon svěřit jiné osobě, a také shodně se stávající právní úpravou konstatuje, že není možné pořídit závěť společně s jinou osobou.¹⁰

V souvislosti s novou právní úpravou je ještě vhodné na tomto místě zmínit přechodné ustanovení § 3070 NOZ, podle něhož je zůstaviteli již nyní dána možnost pořídit závěť podle nového občanského zákoníku, který je k zůstavitelově vůli mnohem shovívavější. Tedy závěť, která je za současného stavu stížena neplatností, bude považována za platnou, pakliže vyhovuje požadavkům nové právní úpravy. Podmínkou však je, že zůstavitel zemře až po dni účinnosti nového občanského zákoníku, tedy po 1. 1. 2014. Je na zůstaviteli, jak si s touto situací poradí. Může za tímto účelem sepsat závěti dvě – jednu podle dosavadních předpisů, druhou již dle nové právní úpravy, s podmínkou, že pořizovatel přežije den 1. 1. 2014.¹¹

⁹ Rozsudek NS ze dne 20. 3. 2008, sp. zn. 21 Cdo 2968/2006

¹⁰ Naopak tomu bylo v době účinnosti ABGB, který sice nepřipouštěl společnou závěť obecně, ale pouze v případě manželů.

¹¹ SEŠINA, Martin. Pořízení pro případ smrti podle nového občanského zákoníku. *Ad Notam*, 2012, roč. 18, č. 3, s. 7.

2 Testovací způsobilost pořizovatele

2.1 Věk

Na závěť nezletilců nebylo v našich moderních soukromoprávních kodifikacích nahlíženo stejně. ABGB zakazoval pořídit závěť nezletilcům¹², kteří nedosáhli 14 let. Dále rozlišoval poslední pořízení nezletilce staršího 14 let a staršího 18 let. Prvně zmiňovaní mohli platně testovat pouze ústně před soudem nebo notářem, a to bez ohledu na to, zda před 18. rokem uzavřeli manželství. Soud, případně notář, byli povinni zkoumat, zda je tento projev vůle svobodný a rozvážný.¹³ Na nezletilce starší 18 let se již nevztahovala žádná zákonná omezení a bylo jim dovoleno testovat v jakékoliv přípustné formě.

Střední občanský zákoník již vyžadoval ke způsobilosti nezletilce¹⁴ pořídit závěť dovršení 15 let, nadto byla stanovena obligatorní forma notářského zápisu. Dále byla takováto osoba limitována, co do obsahu závěti – mohla pořídit závěť pouze o té části svého majetku, kterou nabyla vlastní prací. V tomto ohledu došlo tedy ke zpřísnění právní úpravy, avšak na druhou stranu oproti předchozí úpravě, osoba, která před dovršením 18. roku uzavřela manželství, mohla pořídit závěť bez omezení.¹⁵

Občanský zákoník z r. 1964 ve své původní podobě neobsahoval žádné ustanovení, jež by se přímo týkalo způsobilosti nezletilce zřídit závěť, proto byla problematika posuzována právní naukou. Autoři učebnice československého občanského práva z r. 1965 vycházeli z toho, že nezletilý v podstatě nevlastní majetek takové hodnoty, o kterém by bylo potřebné pořizovat závěť, jelikož to, co si vydělá, zpravidla použije k uspokojení svých momentálních osobních potřeb a nevkládá ho do trvalejších majetkových hodnot, dále se také opírali o předpoklad, že nezletilý nemá schopnost správně posoudit vztahy k osobám blízkým – tedy k osobám, které jsou povolány k dědění ze zákona, neboť k tomuto ještě nemá dostatek zkušeností.¹⁶ Na základě výše uvedeného byla až do roku 1992 způsobilá k sepsání závěti pouze osoba zletilá, zpravidla starší 18 let, na druhou stranu byla připuštěna možnost zřídit závěť i jedinci staršímu 16 let, který uzavřel před 18. rokem manželství, a nabyt tak zletilosti v plném rozsahu.¹⁷

¹² Zletilosti se tehdy nabývalo dovršením 24 let, přičemž později byla tato věková hranice snížena na 21 let.

¹³ SVOBODA, Emil. *Dědické právo*. Praha: Vesmír, 1921. s. 16.

¹⁴ Zletilosti se již nabývalo dovršením 18 let.

¹⁵ BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární dědická posloupnost*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011. s. 45.

¹⁶ KNAPP, Viktor, PLANK, Karol. *Učebnice československého občanského práva*. Svazek II. Praha: Orbis, 1965. s. 524.

¹⁷ BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární dědická posloupnost*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011. s. 73.

Na základě novely z roku 1991¹⁸ bylo do textu občanského zákoníku včleněno ustanovení § 476d, které ve svém druhém odstavci umožňuje nezletilci staršímu 15 let zřít závět, ovšem za předpokladu dodržení obligatorní formy notářského zápisu. Na toto ustanovení však není v právní teorii jednotný názor. P. Bezouška odmítá názor, že § 476d odst. 2 OZ je výjimkou z obecně vymezené způsobilosti k právním úkonům a že je tím nezletilému umožněno pořídit závět o celém svém majetku.¹⁹ Tento autor zastává stanovisko, podle kterého je nutné toto ustanovení vykládat v souladu s § 9 OZ a s přihlédnutím k zásadě ochrany nezletilých.²⁰ Opačně I. Shelleová, která se domnívá, že § 476d odst. 2 OZ je ustanovením speciálním k ustanovení § 9 OZ, a proto by nezletilec neměl být ve své pořizovací způsobilosti omezován z důvodu, který neplyne ze zákona.²¹ Dle J. Muzikáře se v případě pořízení závěti nezletilým dokonce ani neuplatňuje hledisko, zda je úkon pro nezletilce prospěšný či nikoli.²²

Nová právní úprava zachovává pro pořizovací způsobilost hranici 15 let, přičemž pokud nezletilý nenabyl plné svéprávnosti, musí pořídit závět ve formě veřejné listiny. V podstatě se bude jednat o závět ve formě notářského zápisu, stejně jako tomu je dnes, nicméně důvodová zpráva uvádí, že zákonodárce nechce bránit tomu, aby případně de lege ferenda měli možnost sepisování takovýchto závětí i soudy.²³ Avšak jinak se, co do obsahu, v podstatě neliší od stávající právní úpravy obsažené v § 476d odst. 2 OZ. Na rozdíl od současné právní úpravy lze z § 30 NOZ možno vyvodit dvě situace, kdy osoba mladší 18 let může zřít závět v jakékoliv formě a bez omezení, a to jednak v případě uzavření manželství a dále tzv. emancipací, tedy přiznáním svéprávnosti.

2.2 Duševní stav

Dle ABGB byla za osobu, která nebyla způsobilá pořídit platně závět z hlediska duševního stavu, považována osoba zuřivá, šílená, blbá nebo opilá, která byla zbavena rozumu zcela, nebo nebyla schopna rozpoznat následky svého jednání. Osoba, která byla částečně zbavena svéprávnosti pro marnotratnost, pijáctví nebo pro nadužívání nervových jedů, byla omezena tím, že jí bylo umožněno pořídit poslední pořízení pouze o polovině svého majetku, druhá polovina připadla dědicům ze zákona. Pakliže nebylo žádných způsobilých

¹⁸ Zákon č. 509/1991 Sb., kterým se mění a doplňuje a upravuje občanský zákoník

¹⁹ BEZOUŠKA, Petr. Nezletilý a závět notářským zápisem. *Právní rádce*, 2005, roč. 13, č. 4, s. 21.

²⁰ Tamtéž, s. 21.

²¹ SCHELLEOVÁ, Ilona a kol. *Dědictví a dědické právo*. Brno: Computer Press, 2007. s. 46.

²² MIKEŠ, Jiří, MUZIKÁŘ, Ladislav. *Dědické právo v teorii a praxi*. Praha: Leges, 2011. s. 64.

²³ ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012. s. 623.

zákoných dědiců, jejich volnost nebyla nikterak omezena a mohli platně pořídit závět' o celém svém majetku.²⁴

Střední občanský zákoník oproti předchozí úpravě již nedovoloval osobám, které byly částečně zbaveny svéprávnosti, pořídit platnou závět'. Nadto se dokonce ani k nezpůsobilosti zřídit závět' nevyžadovalo rozhodnutí soudu o zbavení svéprávnosti, ale postačovala skutečnost, že pro duševní poruchu byl člověk fakticky neschopný zařídit si své věci sám.²⁵

Současná právní úprava kromě stanovení věkové hranice o pořizovací způsobilosti zůstavitele nehovoří, proto je nutno použít obecná ustanovení týkající se způsobilosti k právním úkonům. Podle těchto ustanovení není možno soudit jinak než, že mohou opět platně testovat i osoby, které byly ve způsobilosti k právním úkonům pouze omezeny, pokud se toto omezení se nevztahovalo na možnost pořídit závět'. Z tohoto důvodu se zdá až zarážející rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové²⁶, podle kterého: „*Osoba zbavená způsobilosti k právním úkonům, nebo ve způsobilosti k právním úkonům omezená, nemá pořizovací způsobilost.*“ V odůvodnění tohoto rozsudku je uvedeno, že občanský zákoník vyžaduje pro pořízení závěti plnou způsobilost k právním úkonům, jedinou výjimkou je dle jeho názoru pouze ustanovení umožňující pořídit závět' nezletilcům, kteří dovršili 15 rok věku. Uvedený rozsudek byl dokonce potvrzen i Nejvyšším soudem.²⁷

Nová právní úprava výslovně stanoví, že i osoby, které jsou ve své svéprávnosti soudem omezeny tak, že nejsou způsobilé pořídit závět', mohou přesto platně pořídit v jakékoli formě, pokud se uzdravily do té míry, že jsou schopny projevit vlastní vůli. Nový občanský zákoník tedy neváže znovu nabytí pořizovací způsobilosti na rozhodnutí soudu, ale vychází z faktického stavu uzdravení. V takovém případě ten, kdo se dovolává platnosti závěti učiněné osobou, která je pro omezení svéprávnosti k takovému jednání nezpůsobilá, musí prokázat, že zůstavitel v době pořízení byl uzdraven a učinil tak s plnou rozvahou.²⁸ Na stranu druhou ani nová právní úprava výslovně neřeší pořízení závěti v duševní poruše, ačkoli ještě nebylo vydáno rozhodnutí o omezení svéprávnosti, případně toto rozhodnutí ještě nenabylo právní moci. V těchto případech se bude vycházet z toho, že platnost takto pořízené závěti nebude dotčena ani následným výrokem soudu o omezení svéprávnosti, ledaže ten, kdo se

²⁴ SVOBODA, Emil. *Dědické právo*. Praha: Vesmír, 1921. s. 29.

²⁵ BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární dědická posloupnost*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011. s. 43.

²⁶ Rozsudek KS v Hradci Králové, ze dne 4. 4. 2006, sp. zn. 17 Co 112/2006

²⁷ Rozsudek NS ze dne 20. 3. 2008, sp. zn. 21 Cdo 2968/2006

²⁸ ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012. s. 628.

dovolává neplatnosti takovéto závěti, prokáže, že pořizovatel trpěl duševní poruchou, která v podstatě způsobila, že jeho vůle zde chybí.²⁹ Osoby, které byly ve svéprávnosti omezeny, mohou v rámci tohoto omezení pořizovat obdobně jako tomu je u nezletilců, pouze ve formě veřejné listiny. Za pozornost stojí i zvláštní pravidlo vztahující se k pořizovací způsobilosti osob, které byly ve svéprávnosti omezeny pro chorobnou závislost na požívání alkoholu, užívání psychotropních či podobných přípravků anebo na hráčské vášni. Takovéto osoby nejsou limitovány, co do formy závěti, nicméně jsou omezeny ohledně rozsahu a to tak, že jim dovoleno testovat pouze o polovině svého majetku. Zbývá druhá polovina by měla připadnout dědicům ze zákona, výjimečně bude moci pořídit o celém svém majetku, a to tehdy, pokud jako jediný zákonný dědic připadá v úvahu stát. Je sice příhodné, že nová právní úprava počítá s ochrannou zákonných dědiců i v takovýchto specifických případech, nicméně je pravděpodobné, že osoby drogově závislé, či závislé na hracích automatech, nebudou disponovat téměř žádným majetkem, neboť obvykle veškeré svoje peníze či majetek použijí právě na uspokojení jejich závislosti.

²⁹ Tamtéž.

3 Vybrané aspekty vůle a její projevu

Není třeba důrazněji připomínat, že závěť jakožto právní úkon musí splňovat všechny požadavky obecně kladené na právní úkon. Nepovažuji za nutné tyto požadavky dále rozvádět a v následujících podkapitolách se zaměřím na problematiku omylu zůstavitele a výkladu jeho vůle.

3.1 Omyl

ABGB obsahoval zvláštní ustanovení týkající se omylu zůstavitele při pořizování závěti. Aby takovýto omyl měl za následek neplatnost, bylo nutné, aby se jednalo o omyl podstatný – čili omyl v osobě, na níž chtěl zůstavitel pamatovat, či ve věci, kterou chtěl odkázat. Zákon dále výslovně stanovil, že pokud se ukázalo, že obdařená osoba či odkázaná věc byla jen nesprávně pojmenována či popsána, nemělo to vliv na platnost závěti. Důvodem pro neplatnost mohl být i omyl v pohnutce, za předpokladu, že byla zůstavitelem výslovně uvedena, jestliže zůstavitelova vůle spočívala výhradně na této pohnutce.

Střední občanský zákoník ani stávající zákoník tuto speciální úpravu omylu nepřevzaly. A proto je dnes nutné tuto otázku řešit podle obecných ustanovení, avšak zákon upravuje pouze omyl týkající se smluv. Jelikož je závěť jednostranný právní úkon, není možné přímo aplikovat ustanovení § 49a OZ, nýbrž je nutné toto ustanovení aplikovat jen analogicky a přiměřeně.³⁰

Když porovnáme novou právní úpravu s textem ABGB, musíme dojít k závěru, že jde v podstatě o doslovné recipování původní úpravy. Nový občanský zákoník tak konstatuje, že pokud zůstavitel jednal v podstatném omylu, způsobuje takovýto omyl neplatnost ustanovení, kterého se dotýká, konkrétně neplatnost relativní. Podstatným omylem zákon rozumí omyl v osobě, které něco zůstavuje, podílu či věci, které se zůstávají, anebo podstatných vlastností těchto věcí, jestliže by zůstavitel o omylu věděl, pořídil by závěť o jiném obsahu, případně by závěť nepořizoval vůbec. Omyl v pohnutce může rovněž způsobit neplatnost daného ustanovení závěti, ačkoli to zákon výslovně neuvádí, je nutno dovodit pravidlo platné za ABGB, že takováto pohnutka musí být rovněž v závěti vyjádřena. Například pokud zůstavitel v závěti uvede: „Vzhledem k tomu, že mi má dcera umřela při velkém neštěstí, nemám kromě syna už další potomky, kterým bych mohl majetek přenechat, proto ať jemu po mé smrti připadne veškerý můj majetek.“ Pokud by se později ukázalo, že dcera uvedeného neštěstí

³⁰ KNAPP, Viktor, PLANK, Karol. Učebnice československého občanského práva. Svazek II. Praha: Orbis, 1965. s. 524-525.

nějakým způsobem přežila, mohlo by to způsobit neplatnost takovéto závěti. Pokud byla osoba či věc jen nesprávně popsána či pojmenována, je třeba takovéto ustanovení závěti považovat za platné, jestliže bude zřejmé, kterou osobu či věc měl zůstavitel na mysli.

3.2 Problematika výkladu poslední vůle

Účinná právní úprava neobsahuje speciální výkladové pravidlo, jak to stanovil střední občanský zákoník ve svém § 538, když deklaroval, že při výkladu závěti má být dbáno na to, aby byla splněna skutečná pořizovatelova vůle. Z toho důvodu je nutno aplikovat obecné ustanovení § 35 odst. 2 OZ, podle něhož právní úkony vyjádřené slovy je třeba vykládat nejenom podle jejich jazykového vyjádření, ale zejména též podle vůle toho, kdo právní úkon učinil, není-li tato vůle v rozporu s jazykovým vyjádřením. Judikatura však dovozuje, že výkladem v žádném případě není možné rozšiřovat či dokonce měnit vůli zůstavitele.³¹ Na druhou stranu nelze za napravování neurčitosti projevu vůle považovat situaci, kdy je projev vůle vykládán s přihlédnutím ke všem okolnostem případu.³²

Nový občanský zákoník věnuje problematice výkladu poslední vůle speciální ustanovení § 1494 odst. 2, kde stanoví, že závěť je třeba vykládat tak, aby bylo co nejvíce vyhověno vůli zůstavitele. Jinými slovy, zákonodárce dává pokyn všem osobám, které závěť vykládají, aby byla v nejvyšší míře šetřena vůle zůstavitele, a to i v tom smyslu, že by se měly vyhledávat důvody pro to, aby závěť byla ponechána v platnosti a bylo tak vyhověno zůstavitelově vůli.

V současnosti se převážná část teorie i praxe drží až přehnaně doslovného výkladu zákonných ustanovení, který v podstatě znemožňuje určit skutečnou zůstavitelovu vůli. Jako příklad mohu uvést nemožnost pořídit negativní závěť, či přísné formální požadavky kladené na datování závěti. A to i přesto, že ústavní soud již mnohokrát tento přístup obecných soudů kritizoval. Ústavní soud tedy již konstantně zastává stanovisko, že: „*Při výkladu a aplikaci právních předpisů nelze pomíjet jejich účel a smysl, který není možné hledat jen ve slovech a větách toho kterého předpisu, ve kterém je třeba vždy nalézat i principy uznávané demokratickými právními státy.*“³³ Ostatně i nová právní úprava se k této problematice staví stejně, když ve svém v § 2 odst. 2 NOZ deklaruje, že nelze vykládat slova zákona bez přihlédnutí ke smyslu daného ustanovení. Nezbyvá než doufat, že toto zákonné vyjádření vykládacího pravidla konečně přiměje soudy změnit svůj přílišný formalistický přístup.

³¹ Usnesení NS ze dne 29. 11. 2001, sp. zn. 21 Cdo 372/2001

³² Rozsudek NS ze dne 28. 11. 1986, sp. zn. 4 Cz 61/86

³³ Nález ÚS ze dne 8. 7. 2010, sp. zn. II. ÚS 3292/09

Ohledně významu slov uvedených v závěti nový občanský zákoník stanoví, že je třeba je vykládat se zřetelem k jejich obvyklému významu, ledaže se prokáže, že si zůstavitel navykl spojovat s určitými výrazy zvláštní sobě vlastní smysl. Zůstaviteli je rovněž umožněno upřesnit svoji vůli tím, že odkáže na některé další listiny, pokud však tyto listiny nespĺňují náležitosti závěti, lze je použít pouze k vysvětlení zůstavitelovy závěti.³⁴ Kupříkladu zůstavitel může odkázat na osobní korespondenci, ze které bude zřejmé, že zůstavitel spojením „můj poklad“ nemá na mysli truhlu zakopanou pod zemí, ale určitou sošku, ke které má zůstavitel zvláštní vztah.

³⁴ ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012. s. 615.

4 Obsahová stránka závěti

4.1 Ustanovení dědice

Nezbytnou náležitostí závěti je ustanovení dědice, neboť kdyby toto závěť postrádala, vůbec by se nejednalo o závěť, nýbrž o tzv. dovětek, který bude znovu připouštět až nová právní úprava.

Občanský zákoník nehovoří o způsobu, jakým má zůstavitel formulovat ustanovení někomu za dědice. Proto vyvstala otázka, jak přistoupit k nesprávné formulaci slovy „daruji pro případ své smrti“ či „odkazuji“. Judikatura v tomto případě dovodila, že v případě pochybností o skutečné vůli zůstavitele je nutné vedle znění textu listiny zjišťovat i všechny okolnosti, za nichž byl projev vůle o ustanovení závětního dědice učiněn, pokud z nich lze dovodit určitost projevu vůle zůstavitele.³⁵

Co se týče samotného ustanovení dědice, musí být především určité a srozumitelné. ABGB v tomto směru obsahoval zvláštní ustanovení, které uvádělo, že neplanost pořízení není dotčena, pokud obdařená osoba byla jen nesprávně pojmenována, a na tuto myšlenku navazuje i nová právní úprava, která má ustanovení o stejném obsahu. Byť toto pravidlo není současnou právní úpravou zmiňováno, domnívám se, že je možno jej uplatnit i nyní, jestliže by bylo možné z výkladu závěti a z okolností, za nichž byla sepisována, dovodit skutečnou zůstavitelovu vůli.

Co se týká označení právnické osoby jako závětního dědice, dostačující bude uvedení jejího názvu a sídla, na škodu nebude ani toto označení doplnit o identifikační číslo. Nejprůhodnějším způsobem identifikace závětního dědice fyzické osoby by bylo zřejmě uvedení rodného čísla, ovšem pokud by se na takovémto způsobu lpělo, bylo by zůstaviteli znesnadněno, ne-li znemožněno závěť pořídit, neboť by mu vznikaly nemalé potíže při jeho vyhledávání.³⁶ Vhodným označením proto bude zejména celé jméno a příjmení, avšak přípustné je i označení dědice domácí jménem. Judikatura dovodila, že rovněž není na překážku vymezení na základě rodinného poměru k zůstaviteli³⁷, či pokud je označen jiným způsobem, který nepochybně vytváří předpoklad určení, o jakou konkrétní osobu se v daném

³⁵ Rozsudek NS ze dne 30. 3. 1983, sp. zn. 4 Cz 73/82

³⁶ ONDŘEJOVÁ, Pavla. Výklad závěti ve smyslu ustanovení § 35 odst. 2 obč. zák. . *Socialistická zákonnost*, 1987, roč. 35, č. 10, s. 561.

³⁷ Rozsudek NS ze dne 28. 2. 1990, sp. zn. 4 Cz 8/90, podle něhož: „*Jestliže zůstavitel ustanoví ve své závěti dědici svého majetku „synovce, neteře a sestry“ pak je jednoznačně určitelné, kdo jimi byli v době smrti zůstavitele a že závětními dědici zůstavitele jsou všichni, tj. jeho sestry, synovci a neteře ve vlastním příbuzenském vztahu.*“

případě jedná.³⁸ V takovýchto případech je však nutno vzít na zřetel, že od pořízení závěti do smrti může uplynout dlouhá doba a situace se může změnit.³⁹ Jako příklad mohu uvést případ, kdy zůstavitel povolá závěti k dědění svojí snachu. Avšak v mezidobí se syn zůstavitele může rozvést a znovu uzavřít sňatek s jinou ženou. Z obligatorního uvedení data závěti sice můžeme usoudit, která osoba byla ve vztahu k zůstaviteli snachou ke dni sepsání závěti. Avšak bylo skutečnou vůli zůstavitele určit právě konkrétní ženu, která byla jeho snachou? Nebo chtěl ustanovit za dědice kteroukoli ženu, jež bude manželkou jeho syna, neboť jeho syn neumí řádně hospodařit s majetkem, a proto chce, aby se mu z dědictví sice dostalo, ale zprostředkovaně. Tento nedostatek v závěti by bylo nutné překlenout obecným výkladovým pravidlem uvedeným v § 35 odst. 2 OZ.⁴⁰

Na tomto místě je rovněž vhodné si položit otázku, zda je možné stanovit okruh dědiců negativním způsobem, jako to dovozovala komentářová literatura za účinnosti ABGB.⁴¹ Hovořili bychom o závěti negativní, která je současnou teorií považována za nepřípustnou, přičemž bývá argumentováno tím, že taková závěť nemůže obstát, neboť kromě toho, že zůstavitel danou osobu (pakliže se nejedná o nepomenutelného dědice) může jednoduše vyloučit z dědění tím, že ji v závěti opomene, dále neobsahuje nezbytnou náležitost závěti požadovanou § 477 odst. 1 OZ, a to určení dědiců.⁴² K argumentu uvedenému na prvním místě lze uvést, že jestliže zůstavitel může dědice vyloučit z dědění mlčky, tím spíše není žádný důvod k tomu, aby bylo bráněno zůstaviteli učinit tento projev výslovně.⁴³ Co se týče nenaplnění požadavku určení dědice, lze konstatovat, že ani tento argument není pádný. Ustanovení závěti „Nechť za žádných okolností nedědí můj otec František“ se dá jinými slovy opsat: „Nechť dědí mí zákonní dědici, nicméně v případě že by se měl k dědění dostat můj otec František, nechci, aby dědil on, ale ostatní dědici ze zákona“, je tedy zřejmé, že k určení dědiců i v takovémto případě došlo, nicméně nepřímo prostřednictvím odkazu na zákonnou

³⁸ Rozsudek NS ze dne 25. 4. 2007, sp. zn. 21 Cdo 1859/2006, podle něhož: „Označí-li zůstavitel v závěti osobu dědice jako „osobu, která se o zůstavitele až do jeho smrti postarala“ nepochybně vytváří předpoklad pro zjištění, o jakou konkrétní osobu se v daném případě jedná. Na tom nic nemění ani skutečnost, že zůstavitel v závěti uvedl, že „chce dát najevo vděk za vše, co pro něho až do posledního dne vykonali“. Z užití termínu „vykonali“, tj. tvaru slova v množném čísle, totiž pouze vyplývá, že dědicem může být i více osob, „které se o zůstavitele až do jeho smrti postaraly.“

³⁹ MIKEŠ, Jiří, MUZIKÁŘ, Ladislav. *Dědické právo v teorii a praxi*. Praha: Leges, 2011. s. 74.

⁴⁰ O tom viz výš v podkapitole 3.2

⁴¹ ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo patné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. Díl. III. Praha: V. Linhart, 1937. s. 76.

⁴² MUZIKÁŘ, Ladislav. In ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanský zákoník: velký akademický komentář*. 1. svazek. Praha: Linde, 2008. s. 1276.

⁴³ KNAPP, Viktor. O vydědění a o tzv. negativní závěti. *Socialistická zákonnost*, 1983, roč. 33, č. 6, s. 334.

dědickou posloupnost.⁴⁴ Proto nezbyvá mi než ve shodě s teoretiky V. Bednářem a V. Knappem konstatovat, že i negativní závěť je platným projevem vůle. Naštěstí nový občanský zákoník na negativní závěť pamatuje ve svém § 1649 odst. 2, když tuto možnost výslovně připouští.

Nový občanský zákoník dále ve svém § 1503 obsahuje podpůrná výkladová pravidla ohledně určení dědiců. Vyskytnou-li se tak mezi povolanými dědici osoby pokládáné při zákonné dědické posloupnosti vzhledem k ostatním za jednu osobu, pokládají se za jednu osobu i při dělení podle závěti, uvedené se však neuplatní, pokud je zřejmé, že zůstavitelova vůle byla opačná. Označil-li zůstavitel v závěti za dědice skupinu osob bez bližšího určení, má se za to, že dědici jsou ti, kteří do určené skupiny patřili v době zůstavitelovy smrti. Povolá-li zůstavitel za dědice bez bližšího určení chudé, má se za to, že za dědice byla povolána obec, na jejímž území měl zůstavitel poslední bydliště, která musí dědictví použít ve prospěch určené skupiny.

4.2 Určení podílů, věcí či práv, které mají dědicům připadnout

Ze znění § 477 OZ lze dovodit, že určení podílů, věcí či práv, které mají dědicům připadnout, je pouze fakultativní náležitostí závěti. Je jen a jen na zůstaviteli, zda v případě více dědiců tak učiní, či nikoli. Zákon stanovuje podpůrné pravidlo, které stanoví, že pokud zůstavitel podíly nestanovil, platí, že jsou stejné.

Zůstaviteli je dána možnost pořídit závěť i o majetku, který tvoří společné jmění manželů, takové ustanovení závěti je dle soudní praxe (R 43/86) nutno považovat za platné, avšak závěť bude dopadat pouze na tu část majetku, který v rámci vypořádání společného jmění bude předmětem dědictví.⁴⁵

Pokud by v závěti určená věc či právo nebyla v okamžiku smrti pořizovatele součástí pozůstalosti, muselo by být na takové ustanovení nahlíženo jako bez právních účinků. Osobu, na kterou bylo takovýmito věcmi pamatováno, nelze ani považovat za dědice, samozřejmě uvedené platí pouze za předpokladu, že nedědí majetek jiný. Jinak je tomu v situaci povolání k peněžité částce, která by se v zanechaném majetku již nenacházela. V takovém případě mají ostatní dědicové povinnost vyplatit danou částku. Toto pravidlo bylo dokonce obsaženo v § 549 odst. 1 SOZ, který konstatoval, že není neplatné ustanovení, kterým je dědic povolán

⁴⁴ BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární dědická posloupnost*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011. s. 99.

⁴⁵ MUZIKÁŘ, Ladislav. In ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanský zákoník: velký akademický komentář*. 1. svazek. Praha: Linde, 2008. s. 1273.

k peněžité částce, která v zanechaném majetku nebyla a na jeho splnění se musí podílet ostatní dědicové. Ostatně judikaturou je považován za platný způsob určení podílu i případ, kdy zůstavitel v závěti stanoví povinnost dědice vyplatit peněžitou částku jinému, je tak jednou z praxí schvalovanou podmínkou v závěti.⁴⁶⁴⁷

Jelikož v účinné právní úpravě nemá odkaz oporu, je nutné i na osobu, kterou zůstavitel obmyslel konkrétní věci či právem nahlížet jako na dědice, který odpovídá za dluhy zůstavitele a přiměřené náklady jeho pohřbu podle poměru hodnoty věci či práva, které nabyl, k celému dědictví. Nová právní úprava počítá s obnovením institutu odkazu, který nebyl cizí ABGB ani střednímu občanskému zákoníku. Ustanovení § 1477 odst. 2 NOZ pak výslovně poukazuje na to, že odkazovník není dědicem.

V této souvislosti si dovoluji trochu odbočit k procesně právním aspektům. Je vhodné upozornit na rozhodnutí Nejvyšší soudu, v němž bylo judikováno, že i v případě, že zůstavitel v závěti určil konkrétní věci a práva, které mají jednotlivým dědicům připadnout k dědici, a nedošlo-li mezi dědici k dohodě, musí soud potvrdit dědicům nabytí dědictví podle jejich dědických podílů.⁴⁸ V citovaném rozsudku Nejvyšší soud dodává: „*V usnesení o dědictví soud za takových okolností stanoví dědický podíl zlomkem (procentem) odpovídajícím ceně konkrétní věci nebo práv, jež podle závěti dědici připadají, v poměru k ceně celého dědictví; nepotvrzuje tedy nabytí konkrétních věcí nebo práv jednotlivými dědici, neboť pro takový postup aktuální právní úprava (tj. ustanovení § 483, § 484, věta první, obč. zák., § 175q odst. 1 písm. d/ o. s. ř.) nedává prostor.*“ M. Kolářová takovýto výklad, který upřednostňuje vůli dědice, před tou zůstavitelovou, považuje za nepřipustný, neboť umožňuje dědici, tím že neuzavře dědickou dohodu zcela modifikovat zůstavitelovu vůli.⁴⁹ Autorka proto z těchto důvodů navrhuje zahrnout pod slovní spojení dědický podíl, rovněž konkrétní věci nebo práva.

Není přeci žádný důvod k tomu, aby vůle samotných dědiců byla nadřazována nad vůli zůstavitele, vždyť bez něj a jeho majetku, by nic z toho nenabyli. Nová právní úprava sjednává v tomto směru nápravu, když jednoznačně preferuje vůli zůstavitele. Pokud zůstavitel dědicům určil jednotlivé věci či práva, které jim mají připadnout, nelze toto

⁴⁶ Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 28. 2. 2001, sp. zn. 24 Co 51/2001 podle něhož: „*Ustanovení závěti o povinnosti dědice (dědiců) vyplatit peněžité podíly jiným osobám nemá charakter podmínky, která nemá právní následky (§ 478 OZ).*“ (Ad Notam 3/2001, s. 60.)

⁴⁷ Ačkolí se jedná o příkaz, nikoli podmínku. Viz kapitola 4.4.

⁴⁸ Usnesení NS ze dne 22. 5. 2009, sp. zn. 21 Cdo 427/2008

⁴⁹ KOLÁŘOVÁ, Martina. Nedostatečná ochrana projevu vůle v důsledku nejednotného výkladu příslušných ustanovení občanského zákoníku. *Právní rozhledy*, 2011, roč. 19, č. 12, s. 441-442.

rozdělení ze strany dědiců modifikovat uzavřením dědické dohody. Ta bude přípustná, pouze pokud to zůstavitel stanovil, což stanoví § 1694 odst. 1 NOZ.

4.3 Nepomenutelní dědicové

Již ABGB obsahoval ustanovení omezující zůstavitelovu vůli v podobě institutu nepomenutelných dědiců. Za ty zákon považoval děti zůstavitele a nebylo-li jich, tak rodiče zůstavitele, přičemž dětmi se rozuměli také vnuci a pravnuci, a rodiči i všichni další přímí předkové. Těmto osobám pak zákon přiznával obligační nárok na vyplacení povinného podílu v penězích od závětního dědice, přitom velikost podílu závisela na tom, zda šlo o děti nebo o rodiče ve výše uvedeném širším slova smyslu. Dětem zákon přiznával právo na povinný podíl ve výši jedné poloviny toho, co jim připadlo ze zákona, rodičům pak jedna třetina.

Ve středním občanském zákoníku mělo nerespektování ustanovení směřující k ochraně nepomenutelných dědiců již za následek neplatnost závěti. Oproti předcházející úpravě velikost podílu závisela na zletilosti či nezletilosti daných potomků. Nezletilým potomkům se muselo dostat tolik, kolik činila cena celého jejich zákonného podílu. Zletilým potomkům, stejně jako rodičům či prarodičům, kteří byli v době zůstavitelovi smrti v nouzi a již práce neschopnými, muselo připadnout alespoň tolik, kolik činila cena tří čtvrtin zákonného podílu. Zprvu nebylo zcela zřejmé, zda měl zákon na mysli neplatnost relativní či absolutní, nicméně nakonec převážily argumenty o neplatnosti relativní.⁵⁰

Institut nepomenutelných dědiců⁵¹ našel oporu i ve stávajícím právním řádu a představuje tak jedno z největších omezení v pořizovací volnosti zůstavitele. Jako kompenzace za tato omezení je dána zůstaviteli možnost vydědění těchto potomků, avšak nejedná se o vyvážené instituty, neboť ani jeden z důvodů vydědění nepředstavuje přílišnou jistotu pro zůstavitele, že uvedení potomci budou z dědění skutečně vyloučení, naproti tomu práva nepomenutelného dědice nastávají automaticky ze zákona, bez ohledu na dokazování či tvrzení, že v jednání potomka se vyskytují nějaké formální nedostatky.⁵²

⁵⁰ BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární dědická posloupnost*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011. s. 56-57.

⁵¹ K tomuto pojmu se vyjadřuje D. Knittel, který považuje takové označení za nepřesné s ohledem na užití výrazu „dědic“, neboť aby osoba mohla být takto označena, musí nutně splňovat vymezení dědice širšího slova smyslu – této osobě musí svědčit určitý dědický titul a rovněž musí mít právo tento titul odmítnout. Autor níže citovaného článku dochází k závěru, že u nepomenutelných dědiců tomu tak vždy není, neboť pokud jim ani z části nesvědčí ani zákon (např. když zůstavitel na některý majetek v závěti nepamatoval) ani závěť, stane se jím potomek až poté, co se dovolá relativní neplatnosti závěti. Více k tomuto: KITTEL, David. Neopomenutelný dědic není dědic. *Ad Notam*, 2011, roč. 17, č. 2, s. 14-16.

⁵² MEDUNOVÁ, Renata. Dědic, který nemá být opomenut. *Ad Notam*, 2009, roč. 15, č. 5, s. 172.

V tomto institutu se projevují především dvě zásady, a to zásada zachování majetku v rodině a dále patrně i zásada povinnosti rodičů nést odpovědnost za své děti, ať už biologické či osvojené (případně za další potomky těchto dětí).⁵³

Nynější právní úprava poskytuje ochranu toliko potomkům zůstavitele, tedy dětem, vnukům případně dalším jeho descendentům, přičemž bližší potomek má vždy přednost před potomkem vzdálenějším. Ochrana tedy nepřísluší manželovi, byť je mu při děděni ze zákona přiznáno postavení v první dědické skupině hned vedle zůstavitelových potomků. Argumentuje se tím, že ochranu hospodářských potřeb manžela poskytuje institut společného jmění manželů.⁵⁴ Musím se však ztotožnit s názorem V. Bednáře, jenž je přesvědčen o tom, že manžel by rovněž měl být zařazen do okruhu nepominutelných dědiců, neboť institut společného jmění manželů v podstatě nikterak negarantuje jeho majetkové zajištění v případě smrti druhého manžela, tedy kromě vypořádacího podílu.⁵⁵ Domnívám se, že místo mezi nepominutelnými dědici by se mělo najít i pro rodiče zůstavitele. Ostatně jak za dob ABGB, tak i středního občanského zákoníku, do této skupiny tuto oprávněně patřili. Koneckonců jeví se mi nespravedlivé, aby děti nemusely rodičům zanechat ze svého majetku nic, neboť obvykle právě rodiče po dlouhou dobu živili. Nicméně zamlouvá se mi i myšlenka středního občanského zákoníku, kdy rodičové měli nárok nepominutelného dědice pouze tehdy, pokud byli v nouzi a nebyli schopni pracovat. Samozřejmě pokud by došlo k rozšíření tohoto okruhu ať už o rodiče či manžela, bylo by nanejvýš vhodné uvažovat o podstatném snížení velikosti povinných podílů, aby zůstavitel nebyl nad míru omezován.

Stejně jako střední občanský zákoník i ten současný rozlišuje z hlediska výše ochrany potomky zletilé a nezletilé. Nezletilým potomkům přiznává ochranu vyšší, neboť se jim musí dostat alespoň tolik, kolik činí jejich dědický podíl ze zákona. Zletilým potomkům zákon v původním znění přiznával právo na povinný díl ve výši tří čtvrtin jejich dědického podílu ze zákona, avšak novelou z roku 1991⁵⁶ byl tento povinný podíl snížen na jednu polovinu jejich dědického podílu ze zákona.⁵⁷

Ohledně velikosti podílu vzdálenějších potomků byl v odborné literatuře vysloven názor, že je nutno rozlišovat případy, kdy bližší potomek dědictví odmítl nebo byl platně

⁵³ Tamtéž, s. 171.

⁵⁴ MIKEŠ, Jiří. *Dědictví a právo (právní rádce pro každého)*. Praha: Informatorium, 1993. s. 75.

⁵⁵ BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární dědická poslušnost*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011. s. 95.

⁵⁶ Zákon č. 509/1991 Sb., kterým se mění a doplňuje a upravuje občanský zákoník

⁵⁷ Rozsudek NS ze dne 30. 6. 1988, sp. zn. 4 Cz 43/88, podle něhož: „Dědickým podílem ze zákona ve smyslu ustanovení § 479 o.z. je podíl vypočtený z celého dědictví a nikoli jen z té části dědictví, která se v konkrétním případě dědí ze závěti, tedy z té části dědictví, o které zůstavitel pořídil závěť.“

vyděděn (nevztáhl-li zůstavitel důsledky vydědění i na jeho potomky), od případů, kdy není vůbec povolán dědit, protože se nedožil zůstavitelovy smrti, nebo je nezpůsobilý dědit.⁵⁸ Podle této teorie je v prvním případě nutné odvodit velikost podílu vzdálenějšího od jeho předka. Co se týče druhé situace nelze o bližším potomku uvažovat jako o dědici, není tedy ani možné odvozovat od jeho podílu práva jeho potomků a velikost vzdálenějšího potomka bude záviset na tom, zda jsou zletilí či nezletilí. Tento názor striktně odmítá I. Schelleová a zastává stanovisko, že v každé z výše popsaných situací musí vzdálenějšímu potomku připadnout podíl pouze ve výši, v jaké by připadl jeho předchůdci, neboť názor opačný je v rozporu s ustanovením § 473 odst. 2 OZ, podle kterého vzdálenější potomci nastupují pouze do uvolněného dědického podílu svého předka.⁵⁹

Jestliže by zůstavitel v závěti nerespektoval ustanovení § 469 OZ, byla by v této části neplatná. Dokonce může nastat i situace, kdy nastane neplatnost závěti v celém rozsahu. Tak tomu bude v případě, jestliže zůstavitel v závěti opomenul svého nezletilého potomka, který jako jediný přichází v úvahu za zákonného dědice. V tomto případě v podstatě dojde k úplnému zmaření zůstavitelovy poslední vůle, proto by bylo nanejvýš příhodné, aby na toto zákonné omezení pamatoval. Situaci může zůstavitel vyřešit tím, že určitý majetek daným osobám daruje ještě za svého života, případně může dát příkaz k započtení toho, co nepomenutelný dědic za života zůstavitele od něj bezplatně obdržel, nejde-li o obvyklé darování.⁶⁰

Ačkoli je dnes z dikce § 40a zřejmé, že se jedná o neplatnost relativní, z počátku se vyskytovaly, byť v menšině, i názory, že tato neplatnost je svou povahou absolutní⁶¹, vzhledem k absenci výše uvedeného ustanovení, které bylo včleněno do občanského zákoníku až zákonem č. 131/1982 Sb., kterým se mění a doplňuje občanský zákoník a upravují některé další majetkové vztahy. Neplatnost závěti v tomto případě tedy nenastává ex lege, ale až v okamžiku, kdy se potomek, který byl v důsledku závěti na svém povinném podílu zkrácen, relativní neplatnosti dovolá.⁶² V případě, že zůstavitel zanechal více závětí, je možné, aby se nepomenutelný potomek dovolal neplatnosti všech závětí nebo jen některé z nich.⁶³ Vše výše

⁵⁸ MUZIKÁŘ, Ladislav. In ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanský zákoník: velký akademický komentář*. 1. svazek. Praha: Linde, 2008. s. 1289.

⁵⁹ SCHELLEOVÁ, Ilona a kol. *Dědictví a dědické právo*. Brno: Computer Press, 2007. s. 66.

⁶⁰ Tamtéž, s. 63-64.

⁶¹ KNAPP, Viktor, PLANK, Karol. *Učebnice československého občanského práva. Svazek II*. Praha: Orbis, 1965. s. 534.

⁶² Potomku, který se dovolává relativní neplatnosti závěti, již není dána možnost dědictví odmítnout, neboť si počíná jako dědic.

⁶³ Usnesení KS v Brně ze dne 17. 10. 1997, sp. zn. 18 Co 171/97 (Ad Notam 2/1997, str. 42)

uvedené platí pouze za předpokladu, že tento potomek nebyl platně vyděděn a je způsobilý dědit.

Nový občanský zákoník se navrácí k dřívějšímu pojetí, které platilo již za účinnosti ABGB a chápe institut nepomenutelných dědiců jako právo na povinný díl. K. Wawerka ve svém odborném článku nastiňuje praktický problém nové právní úpravy, který se týká zejména dědění nemovitostí. Autor tohoto článku vzhledem ke svým poznatkům z praxe uvádí, že osoba, která nabude nemovitost děděním, obvykle nedisponuje dostatečnými finančními prostředky na takovou výplatu opominutého nepominutelného dědice, proto se domnívá, že tento nepomenutelný dědic bude svá práva velmi obtížně vymáhat na rozdíl od stávající úpravy, kdy nepomenutelný dědic nabude podíl na této nemovitosti.⁶⁴

Co se týče okruhu nepomenutelných dědiců, ani nová právní úprava ho nikterak nerozšiřuje, a budou jimi i nadále pouze zůstavitelovi potomci. Naopak ke změně dochází v posílení pořizovací volnosti zůstavitele, neboť dochází ke snížení velikosti povinného podílu. Nezletilým potomkům se musí dostat alespoň tři čtvrtiny podílu ze zákona, zletilým alespoň jedna polovina zákonného podílu. Avšak jak jsem již výše uváděla, nebylo by na škodu rozšířit tento okruh i o manžela a rodiče, při současném snížení povinných podílů.

Zůstavitel má kromě povinnosti respektovat práva nepomenutelných dědiců a zanechat jim povinný podíl ve formě dědického podílu či odkazu, rovněž povinnost nezatěžovat takovýto podíl žádnými podmínkami, příkazy či jinými omezeními. Pokud toto pravidlo poruší a zatíží povinný díl, bude takové ustanovení bez právních účinků. To však neplatí v případě, že zůstavitel poskytl nepominutelnému dědici možnost zvolit si mezi tím, co se mu zůstavuje s omezením nebo pro povinný podíl.

4.4 Vedlejší doložky v závěti

ABGB byl k vedlejším ustanovením obsaženým v závěti velmi benevolentní a věnoval jim poměrně velký počet ustanovení. Připouštěl výminky (tj. podmínky), a to jak odkládací, tak rozvazovací, za předpokladu, že byly srozumitelné, možné a dovolené. Co se týče nemožných výminek, byly následky takovýchto podmínek rozlišovány podle toho, zda se jednalo o výminku odkládací či rozvazovací. Nemožná odkládací výminka byla považována za neplatnou, bez ohledu na to, zda se jednalo o nemožnost počáteční nebo následnou, absolutní nebo relativní, faktickou nebo právní.⁶⁵ Nemožné rozvazovací podmínky byly

⁶⁴ WAWERKA, Karel. Jaké dědické právo?. *Ad Notam*, 2004, roč. 10, č. 2, s. 40.

⁶⁵ KRČMÁŘ, Jan. *Právo občanské V. Právo dědické*. Praha-Smíchov: Typus, 1933. s. 40.

považovány za nedoložené, tedy nepřihlíželo se k nim. Obdobné pravidlo platilo pro nedovolenou podmínku. Kromě toho měl zůstavitel možnost omezit právní postavení dědice určením času – mohl stanovit dědice pouze na určitou dobu, či mohl povolat dědice až po určitém čase po jeho smrti. Taktéž příkaz tento zákon dovoloval, přičemž také musel splňovat požadavek srozumitelnosti a možnosti a dovolenosti. Příkaz byl pokládán za rezolutivní podmínku, takže v případě, kdy nebyl takový příkaz splněn, ztratil dědic nárok na dědictví.

Počínaje středním občanským zákoníkem došlo v podstatě k omezování pořizovací volnosti zůstavitelovy vůle, neboť přípustnost vedlejších ustanovení byla výrazným způsobem omezena. Byť podmínky v obecné rovině nezakazoval, za neplatnou podmínku prohlašoval tu, která omezuje povolání někoho za dědice. Nepřípustná byla i doložka času, která stanovila, že dědic má dědictví nabýt jen na určitou dobu nebo až později než dnem smrti zůstavitele. Za neplatný považoval rovněž příkaz, který stanovil, aby dědic použil dědictví určitým způsobem, či aby něco vykonal. Jediným přípustným příkazem byl ten, který stanovil dědici povinnost vyplatit určité osobě peněžitou částku jako odkaz.⁶⁶

Stávající občanský zákoník problematiku vedlejších ustanovení závěti zestručnil v podstatě do jediné věty. Z kogentního ustanovení § 478 OZ lze vyčíst, že jakékoli podmínky připojené k závěti nemají právní účinky, což je odůvodňováno tím, aby dědic nebyl omezován v dispozici se zděděným majetkem. V tomto ohledu dochází z nepochopitelných důvodů k preferování zájmu dědiců před zájmem zůstavitele, ačkoli to byl on, kdo majetek celý život nabýval, a jen díky němu dědicové nabyli předmětný majetek. Ačkoli zákon sám hovoří výslovně pouze o podmínce, teorie i praxe toto ustanovení vztáhla i na další vedlejší doložky právního úkonu, jakými jsou příkaz či stanovení doby. Přičemž výkladem v souladu se stěžejní zásadou soukromého práva, co není zákonem zakázáno, je dovoleno, je nutno dospět k závěru, že pokud se zákon zmiňuje pouze o podmínce, je nepřípustnou vedlejší doložkou závěti pouze ona, nikoli již příkaz a stanovení doby.⁶⁷

Teorie s praxí v průběhu času dovodily několik výjimek z neúčinnosti podmínek, i přesto, že většina z nich nesplňuje vymezení podmínky, jakožto vedlejšího ustanovení právního, kterým se právní následky právního úkonu činí závislými na jiné skutečnosti, o níž není jisté, zda nastane, a proto by dle výše uvedeného měly být přípustné bez dalšího. Těmi

⁶⁶ BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární dědická poslušnost*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011. s. 65.

⁶⁷ Tamtéž, s. 86.

jsou například obecné náhradnictví, příkaz závětnímu dědici k výplatě určité finanční částky jinému dědici⁶⁸, či zřízení věcného břemene ve spojení s výsledkem dědického řízení.⁶⁹⁷⁰

Nový občanský zákoník jde v tomto směru dál a navrácí se v mnoha ohledech k úpravě v ABGB. NOZ respektuje zůstavitelovu poslední vůli a umožňuje opět uvést v závěti podmínku, doložení času i příkaz. Ovšem na druhou stranu zároveň poskytuje ochranu před vedlejšími doložkami, které směřují jen ke zřejmému obtěžování dědice či odkazovníka. Z důvodové zprávy vyplývá, že z tohoto důvodu například nebude přihlíženo k podmínce, aby se dědic či odkazovník stal členem určité politické strany, či podmínce, že dědic nabude dědictví pouze v případě, opustí-li své dosavadní zaměstnání či ukončí-li studium, se kterým zůstavitel nesouhlasí.⁷¹ Jako další případ nepřipustné podmínky si dovedu představit případ, kdy zůstavitel stanoví dědici či odkazovníku stýkat se s určitou osobou, kterou zůstavitel neměl v lásce. Nový občanský zákoník po vzoru ABGB výslovně stanoví za nepřipustnou doložku, aby vstoupil či nevstoupil do manželství, popřípadě aby v manželství setrval anebo manželství zrušil, neboť se zde jedná o otázku čistě osobní povahy, do které zůstavitelovi nepřísluší nikterak zasahovat.⁷² Zajímavostí však je, že ABGB počítal s platností takové podmínky, pokud se vztahovala na ovdovělou vdovu, která měla alespoň jedno dítě, rovněž byly připuštěny podmínky, které zakazovaly sňatek pouze s konkrétní osobou. Je však zřejmé, že takovéto podmínky nemají již v moderní společnosti místo. Stejně důsledky pak zákon spojuje i s doložkami, které zřejmě odporují veřejnému pořádku či doložkám, které jsou nesrozumitelné. Stanovení konkrétní hranice mezi tím, co je ještě považováno za přípustnou podmínku či už nikoli, bude především úlohou následné soudní judikatury.

Samotná úprava podmínek v závěti je stručná, jelikož jde o úpravu navazující na obecná ustanovení o podmínkách. Nad obecnou úpravu je stanoveno, že pokud podmínka

⁶⁸ Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 28. 2. 2001, sp. zn. 24 Co 51/2001 podle něhož: „*Ustanovení závěti o povinnosti dědice (dědiců) vyplatit peněžité podíly jiným osobám nemá charakter podmínky, která nemá právní následky (§ 478 OZ)*“ (Ad Notam 3/2001, s. 60.)

⁶⁹ Rozsudek NS ze dne 2. 8. 1991, sp. zn. 4 Cz 56/91, podle něhož: „*Zřízení věcného břemena na základě závěti nelze považovat za podmínku ve smyslu ustanovení § 478 o.z. jde o ustanovení dědice k výkonu práva odpovídající věcnému břemenu, jež má váznout na nemovitosti, kterou zdědí jiný dědic.*“

⁷⁰ Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 31. 5. 2002, sp. zn. 24 Co 98/2002 podle něhož: „*Věcné břemeno doživotního užívání části nemovitosti, bytu, jiné místnosti či prostoru v nemovitosti, která je v podílovém spoluvlastnictví, nemůže být platně zřízeno jen některým z podílových spoluvlastníků, a to ani v tom případě, že v době, kdy takové věcné břemeno zřizoval, byl podle dohody spoluvlastníků nebo podle rozhodnutí soudu oprávněn sám tuto část nemovitosti (byt, jinou místnost či prostor) užívat. Není rozhodující, jak velký je jeho spoluvlastnický podíl na nemovitosti. Závět, kterou takto zřídil věcné břemeno jeden ze spoluvlastníků, je v této části neplatná.*“ (Ad Notam 5/2003, str. 118)

⁷¹ ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012. s. 640.

⁷² BEZOUŠKA, Petr. *Jak napsat závět- nové možnosti*. [online]. iHNed.cz, 8. ledna 2013 [cit. 1. března 2013]. Dostupné na < <http://zpravy.ihned.cz/obcansky-zakonik/c1-58674910-jak-napsat-zavet-nove-moznosti>>.

směřuje k jednání dědice nebo odkazovníka, které jím může být opakováno, musí být po smrti zůstavitele znovu vykonána, i přesto, že se tak již stalo za života zůstavitele, ovšem to platí pouze v případě, není-li zřejmá jiná vůle zůstavitele. K nemožné rozvazovací podmínce se nepřihlíží, kdežto nemožná odkládací podmínka je neplatná.

Dle nové úpravy bude mít zůstavitel možnost povolat vykonavatele závěti, jehož posláním je dohlížet na řádné splnění poslední vůle zůstavitele, a to s péčí řádného hospodáře, při tomto úkolu je oprávněn hájit platnost závěti před soudem, namítat dědickou nezpůsobilost a celkově dbát o splnění zůstavitelových pokynů – především zůstavitelových podmínek, příkazů či doložek času.

Doložení času se vždy váže na skutečnost, která jistě nastane. Pokud však zůstavitel stanoví takové doložení času, o němž není jisté, zda nastane, bude takové ustanovení považováno za podmínku. Naopak pokud je čas určen tak, že nemůže nikdy nastat, bude mít toto ustanovení stejné následky jako nemožná podmínka. Avšak bude-li zřejmé, že se zůstavitel pouze zmýlil ve výrazu, určí se rozhodná chvíle podle jeho pravděpodobné vůle.

Příkaz se posuzuje jako rozvazovací podmínka, pokud jej dědic nesplní, dědictví nenabude, případně nastanou jiné důsledky, které pro tento případ zůstavitel stanovil. Za situace, kdy nelze příkaz splnit, tak jak jej zůstavitel uložit, zásadně postačí, aby byl splněn alespoň přibližně. Nelze-li však vyhovět příkazu ani přibližně a nestanovil zůstavitel něco jiného, náleží osobě, které byl takováto příkaz určen, to, co jí bylo zůstaveno. Na druhou stranu ten, kdo se učiní neschopným splnit příkaz s úmyslem ho zmařit, pozbývá to, co mu bylo zůstaveno. Příkaz spočívající v zákazu zcizení či zatížení zavazuje dědice jen tehdy, je-li nařízen na přiměřenou dobu a odůvodněn vážným zájmem, jinak může soud na návrh obtíženého rozhodnout, že se k němu nepřihlíží.

Nová úprava dokonce pamatuje i na případy kdy v důsledku doložení času, či podmínky rozvazovací i odkládací dědictví připadne nejprve jednomu dědici – dědici přednímu a až po té co nastane předvídaná událost či nadejde-li předpokládaný čas, připadne dědici následnému. Sleduje se tím především ochrana obou těchto dědiců. Právo předního dědice je omezeno obdobně ustanoveními o svěřeneckém náhradnictví. Dědic následný má povinnost přispět poměrně přednímu dědici to, co on plnil na zůstavitelovy dluhy nebo nepominutelnému dědici na povinný podíl, neboť by se nejevilo spravedlivé, kdyby byl od těchto závazků zcela oprostěn. Výše uvedené platí obdobně pro předního a následného odkazovníka.

4.5 Dědická substituce

4.5.1 Obecné náhradnictví

ABGB obecné náhradnictví aproboval a věnoval této problematice obecného poměrně velkou pozornost. Naopak střední občanský zákoník byl již v úpravě tohoto institutu velmi kusý, když jediným ustanovením § 539 umožnil v závěti ustanovit náhradního dědice pro případ, že dědic jím povoláný dědictví nenabude.

Zato stávající občanský zákoník již otázku náhradního dědice ve smyslu obecného náhradnictví opomíjí. Na počátku účinnosti občanského zákoníku se teorie k možnosti zůstavitele ustanovit náhradního dědice stavěla negativně, neboť to považovala za podmínku, která je podle dikce § 487 neplatná.⁷³ Později však byl tento názor vyvrácen a nyní je teorií i praxí připuštěna možnost zůstavitele ustanovit dědici závětnímu dědice náhradního, který bude povolán k dědění pro případ, že dědic uvedený na prvním místě dědictví z jakéhokoliv důvodu nenabude. Rovněž není vyloučeno ustanovení náhradního dědice náhradnímu dědici. Argumenty vycházejí ze skutečnosti, že institut náhradního dědice není možné považovat za podmínku ve smyslu § 476 OZ, neboť dědic ze závěti není tímto nikterak omezen, a to ani ve svém právu dědictví odmítnout, ani jakožto vlastník zděděného majetku.⁷⁴ V. Bednář k tomu trefně poznamenává, že občanský zákoník přeci nic nestanoví, o tom, že by měly být zakázány pouze podmínky, které dědice omezují, a domnívá se, že se jedná pouze o účelovou argumentaci, kterou není možné v dnešní době připustit.⁷⁵ Proto autor níže citovaného článku dochází k závěru, byť pro dědické právo ne příliš příznivému, že za nynějšího stavu nelze obecné náhradnictví připustit.

Naštěstí nová právní úprava se ubírá správným směrem, když po vzoru ABGB věnuje obecnému náhradnictví hned několik ustanovení. Dá se říci, že jde v podstatě o téměř totožnou úpravu obsaženou v tehdejší ABGB. Tato úprava rovněž vychází z rovnocennosti práva dědice a práva náhradníka, proto § 1509 NOZ stanoví, že všechna omezení uložená dědici postihují také náhradníka. Nicméně pokud zůstavitel projevil vůli, že se tato omezení mají vztahovat pouze k osobě dědice, nebo jestliže to vyplývá z povahy věci, omezení se na náhradního dědice vztahovat již nebudou. Nový občanský zákoník stanoví vykládací pravidlo pro případy, kdy není dostatečně zřejmé, zda zůstavitel zřídil náhradnictví pro případ, že by

⁷³ KNAPP, Viktor, PLANK, Karol. *Učebnice československého občanského práva. Svazek II.* Praha: Orbis, 1965, s. 531.

⁷⁴ ČÍŽKOVSKÁ, Veronika. K některým otázkám československého dědického práva (úvahy de lege ferenda). *Právník*, 1978, roč. 26, č. 10, s. 907-908.

⁷⁵ BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární dědická posloupnost.* Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011, s. 87-88.

povolaná osoba dědit nechtěla či pro případ, že by daná osoba dědit nemohla, které stanoví, že v takových případech se má za to, že bylo zřízeno pro oba případy.⁷⁶ Ustanovení § 1510 NOZ řeší případ, kdy jsou náhradníky samotní spoludědicové, v tomto případě se má za to, že zůstavitel chtěl podělit náhradníky v takovém poměru, v jakém podělil dědice. Je-li však za náhradníka povolán mimo spoludědice ještě někdo jiný, pak neprojeví-li zůstavitel jinou vůli, případně uvolněný podíl všem rovným dílem. Nová právní úprava spojuje kromě zániku náhradnictví mimo jiné i okamžikem, kdy dědictví nabude povolaný dědic, rovněž zanikne, pokud zůstavitel zřídil náhradnictví svému dítěti v době, kdy nemělo potomky, zanechá-li toto dítě potomky způsobilé dědit, to platí ovšem za předpokladu, pokud zůstavitel neprojevil vůli odlišnou. Uvedené bude platit i pro další potomky zůstavitele. Toto ustanovení sleduje myšlenku, aby majetek nadále zůstal i po smrti člena rodiny v této rodině.⁷⁷

4.5.2 Svěrenecké nástupnictví

Ačkoli svěrenecké nástupnictví mělo oporu v § 608-617 ABGB, do středního občanského zákoníku tento institut převzat nebyl, neboť jak k tomu V. Knapp uvádí: „*Otázka fideikomisární substituce implikuje otázku svobody pořádit o svém majetku testamentem, tedy tzv. testovací svobodu, a tím i problém právně politického vztahu delačních důvodů.*“⁷⁸ Současný občanský zákoník střední občanský zákoník následoval a možnost ustanovit nástupce nepovoluje, a to ani po provedených novelizacích.

Novým občanským zákoníkem se tento institut opět do našeho právního řádu navrácí. Přičemž tato úprava vychází především právě z úpravy obsažené v ABGB, a dále se inspirovává úpravou německou. Svěrenecké nástupnictví nejen že rozšiřuje testovací svobodu zůstavitele, na druhou stranu se jedná institut vskutku užitečný v případě, že ustanovený dědic nemá pořizovací způsobilost, zejména pro to, že zabraňuje odúmrti v případě, že takováto osoba nemá žádné zákonné dědice.

Úvodem nutno podotknout, že nová úprava nepoužívá zažitý pojem svěrenecké náhradnictví, nýbrž pojem svěrenecké nástupnictví, a to především proto, že při fideikomisární substituci má dědic postavení nikoli náhradníka, nýbrž právního nástupce zůstavitele.⁷⁹ Zůstavitel tak může nařídit, že dědictví má přejít po smrti dědice nebo v určitých

⁷⁶ ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012. s. 374.

⁷⁷ KARHANOVÁ, Martina. Závěť v návrhu nového kodexu občanského práva. Několik poznámek k dědické smlouvě. *Právní rozhledy*, 2007, roč. 15, č. 5, s. 158.

⁷⁸ KNAPP, Viktor. Poznámky o fideikomisární substituci. *Ad Notam*, 1995, roč. 1, č. 5, s. 113.

⁷⁹ ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012. s. 622.

jiných případech na svěřeneckého nástupce jako následného dědice. Povolání za svěřeneckého nástupce v sobě zároveň zahrnuje i povolání za náhradníka. Speciální výkladové pravidlo v § 1512 zabraňuje neplatnosti takového ustanovení v závěti z důvodu neurčitosti, když stanoví, že nelze-li zjistit, zda zůstavitel povolal náhradníka, nebo svěřeneckého nástupce, považuje se jeho nařízení za povolání náhradníka. Stejně jako tomu bylo u ABGB, je možné, aby svěřenecké náhradnictví vzniklo i mlčky. Tak tomu bude v případě, když zůstavitel zakáže přednímu dědici pořizovat o zanechaném majetku, nebo stanoví-li dědice jen na určitou dobu, aniž by vyslovil něco dalšího. Rovněž dojde ke vzniku svěřeneckého nástupnictví, ustanovil-li zůstavitel dědice s podmínkou. Pakliže jsou svěřenečtí nástupci zůstavitelovými současníky, není v řetězení těchto nástupců nikterak omezen. Opačná situace nastává v případě u svěřeneckých nástupců, kteří ještě v době smrti nebyli zrozeni. Zůstavitel sice může takovýchto svěřeneckých nástupců povolat několik, nicméně svěřenectví tak jako tak zanikne, jakmile jmění nabude první svěřenecký nástupce z těch, kteří nebyli zůstavitelovými současníky. Další limitace spočívá v tom, že nástupnictví zanikne nejpozději uplynutím sta let od zůstavitelovy smrti, ačkoli jej zůstavitel nařídil na dobu delší. Tato omezení mají především za cíl neomezovat dědice nepřiměřeným způsobem.

Vlastnické právo předního dědice je omezeno tím, že mu není dána možnost s nabytým majetkem nakládat, dostává se mu jenom práva poživatele, to však neplatí, pokud mu možnost dispozice s majetkem mezi živými zůstavitel povolil. Výjimkou z tohoto pravidla je skutečnost, že zděděná věc může být za účelem úhrady dluhů zůstavitele zcizena či zatížena. Rovněž může nabytou věc zcizit, případně zatížit, jestliže k tomu dal svěřenecký nástupce souhlas ve formě veřejné listiny. Ustanovení vyplývá z logiky svěřeného nástupnictví, neboť kdyby tomu bylo jinak, mohl by v konečném důsledku přední dědic všechno prodat a nástupci by se tak ničeho nedostalo, a v podstatě by tím byla zmařena zůstavitelova vůle. Ustanovení § 1524 NOZ pak sleduje ochranu svěřeneckého nástupce, především tím, že se vyžaduje u věcí, u nichž je nutný zápis do veřejného seznamu i zápis tohoto nástupnictví. Zkrátí-li pak přední dědic ve vztahu k zapsané věci práva svěřeneckého nástupce, bude takové jednání považováno za neúčinné. Poškodí-li ho ohledně věcí, které nejsou zapsány ve veřejném seznamu, je mu dána možnost se dovolat relativní neúčinnosti právního jednání.

5 Formální stránka závěti

5.1 Datování závěti

Za účinnosti ABGB dokonce nebylo nutno datum pořízení v závěti uvádět, zákon pouze doporučoval datum uvádět, aby se předcházelo případným sporům, například v případě existence více závětí. Střední občanský zákoník už k platnosti závěti datování závěti vyžadoval, nicméně pro platnost závěti nebylo vyžadováno uvedení přímo dne, měsíce a roku sepsání, ale stačilo, když byla závěť datována způsobem, ze kterého bylo nepochybně patrné, kterého dne, měsíce a roku byla pořízena.

Za stávajícího znění § 476 odst. 2 OZ⁸⁰: „*V každé závěti musí být uveden den, měsíc a rok, kdy byla podepsána, jinak je neplatná.*“, panuje v současné teorii i praxi výklad doslovný, který k platnosti závěti požaduje, aby bylo uvedeno datum úplné, tedy konkrétní den, měsíc a rok. Samotné datum lze vyjádřit jak čísly, tak i slovy, případně kombinací obou těchto způsobů. Naopak nelze za současného stavu za platné datování považovat spojení „v den mých šedesátých narozenin“ nebo „na Nový rok 2013“. Ovšem V. Bednář uvádí, že takovýto striktní výklad znemožňuje zjistit skutečnou vůli zůstavitele.⁸¹ Nezbyvá mi nic jiného, než s tímto tvrzením souhlasit, neboť vůle zůstavitele by měla být prioritou a měla by být co nejvíce šetřena. Z formulace „v den mých sedmdesátých narozenin“ nebo „v den výročí naší zlaté svatby“ lze přeci objektivně zjistit den, měsíc i rok pořízení. Je však pravdou, že při posuzování platnosti závěti by bylo nutné dohledávat určité další informace, aby bylo možné se dobrat k přesnému datu, tedy situace by se z pohledu praxe mírně zkomplikovala. Navíc jak již bylo výše zmíněno, normy by neměly být vykládány jen pouze podle slov, ale rovněž podle jejich účelu a smyslu. Co je tedy účelem datování závěti? Má to relevanci pro určení, zda byl zůstavitel způsobilý zřídit závěť, a dále pro případné odlišení, která z více navzájem si konkurujících závětí téhož zůstavitele bude mít přednost. Když účelu normy můžeme dosáhnout i jiným, než přesným uvedením data, nevidím žádný důvod, proč takovýto výklad nepřipustit.

Je vhodné zdůraznit, že toto datování závěti se vztahuje k podpisu zůstavitele nikoli k datu, kdy zůstavitel závěť sepsal, jak tomu bylo za účinnosti středního občanského zákoníku, neboť v opačném případě by vnikaly komplikace, které datum se má uvést

⁸⁰ § 476 odst. 2 OZ v původním znění tuto podmínku vyžadoval pouze u holografní závěti. U formy notářského zápisu nebyla vyžadována.

⁸¹ BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární dědická posloupnost*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011. s. 77.

v případě, že by sepisování závěti zůstaviteli zabralo více než jeden den. Konečně teprve podpis závěti znamená ztotožnění se s celým obsahem závěti.

Nový občanský zákoník oproti výše uvedenému v § 1494 odst. 1 normuje: „*Není-li zřejmé, který den, měsíc a rok byla závěť porížena a pořídil-li zůstavitel více závětí, které si odporují, nebo závisí-li jinak právní účinky závěti na určení doby jejího porížení, je závěť neplatná.*“ Z citovaného ustanovení lze a contrario dovodit, že bude připuštěna možnost pořídít závěť bez jakéhokoliv časového určení, aniž by to mělo dopad na platnost závěti. Datum závěti tak již nebude podstatnou náležitostí závěti. Uvedené ovšem platí pouze tehdy, pokud zůstavitel pořídil závěť jedinou nebo pokud sice pořídil závětí více, ale vzájemně si neodporují, a dále pouze za předpokladu, že zůstavitel nevztáhl k době porížení závěti právní účinky. Tímto se dostávám k druhé podstatné změně oproti stávajícímu stavu. V těchto uvedených případech, kdy zůstavitel musí uvést časové určení porížení závěti, již zákon nebude požadovat striktní uvedení dne, měsíce a roku porížení, ale postačí, když uvede jiné časové určení, z něhož bude nepochybně zřejmé, který den, kterého měsíce a roku byla závěť porížena. Nicméně i přes výše uvedené, je vhodné, aby zůstavitel datum přece jen uvedl, neboť kupříkladu v době porížení mu nemusí být zřejmé, že v budoucnu pořídí závěť o odlišném obsahu.

5.2 Formy závěti

Za současného stavu je striktně vyžadována písemná forma závěti. Ústní forma je tedy za současného stavu nepřipustná. Naproti tomu ABGB s ústním porížením počítal, za podmínky, že bylo učiněno před třemi současně přítomnými svědky. Nový občanský zákoník pak rovněž ústní závěť připouští, avšak pouze za mimořádných okolností, ale o tom dále v podkapitole týkající se privilegovaných závětí.

5.2.1 Závěť holografní

Vlastnoruční závěť je již tradičně považována za nejsnadnější formu porížení závěti, neboť zůstaviteli k porížení vystačí pouze listina, případně jiný hmotný substrát, na který je možno zachytit obsah závěti, a psací potřeba. Výhody porížení této formy spočívají především v tom, že pořizovatel nemusí složitě zajišťovat přítomnost dalších osob a rovněž je ušetřen jakýchkoli nákladů. Nevystavuje se ani nebezpečí nechtěnému vyrazení obsahu závěti ze strany svědků. Lze konstatovat, že od občanského zákoníku obecného, přes střední kodex právní úprava této formy závěti nedoznala podstatných změn.

Z ustanovení § 476a OZ vyplývá, že vlastnoruční závěť musí být vlastnoručně sepsána a podepsána, jinak by byla stižena neplatností. Požadavku vlastnoručního sepsání je učiněno za dost i tehdy, pokud ji zůstavitel sepsal rukou, kterou běžně nepíše, například za situace, kdy mu v sepsání závěti svou dominantní rukou bránila zlomená ruka.⁸² Doktrína dokonce v případě tělesné vady zůstavitele nevylučuje, aby byla závěť sepsána nohou či ústy, případně další částí těla.

Při sepisování závěti by měl zůstavitel klást důraz na čitelnost daného textu, aby se tak vyvaroval případné neplatnosti závěti. Za situace, kdy si je zůstavitel vědom, že jeho písmo není pro druhé dost dobře čitelné, měl by zvážit alternativu ve formě allografní závěti, případně notářského zápisu. Není však právě nejšťastnějším řešením, když zůstavitel z obavy před nečitelností použije písmo tiskací, které při psaní prakticky nepoužívá, neboť bude obtížné prokázat, že dané písmo patří právě zůstaviteli. V této souvislosti mě napadá situace, kdy zůstavitel použije pro sepsání závěti psací šablonu, ve které jsou jednotlivá písmena vyražena, a které zůstavitel je jenom obtahuje. Domnívám se, že v tomto případě sice je naplněn požadavek slov zákona „sepsání vlastní rukou“, nicméně zde si nemůžeme vystačit pouze s gramatickým výkladem, ale musíme se ptát po účelu ustanovení. Požadavek vlastnoručnosti je stanoven proto, aby bylo možné z charakteristických rysů písma zjistit, zda danou závěť opravdu sepsal daný zůstavitel. Při psaní podle šablony absentují jakékoliv zvláštní prvky písma, proto musíme dojít k jednoznačnému závěru, že použití psací šablony je pro tuto formu závěti nepřijatelné.

Oproti samotnému obsahu závěti, čitelnost podpisu vyžadována není. Co se týče umístění podpisu, panuje shoda na tom, že podpis jakožto završující akt právního úkonu, má být umístěn až na samotném konci závěti. Text, který se nachází za tímto podpisem, již nelze pokládat za část závěti, a to s jedinou výjimkou, kterou je umístění data, za předpokladu, že je umístěno v blízkosti podpisu.⁸³ Pokud zůstavitel pořídil závěť na více nespojených listech, bude postačovat podpis na listu posledním, v případě, že z nich bude nepochybně zřejmé, že na sebe listy navazují. Nicméně pro případné vyvarování sporů je vhodné listy sepnout, případně podepsat každý list zvlášť spolu s uvedením data.⁸⁴ Judikatura dovozuje, že k naplnění požadavku podpisu postačí, jestliže zůstavitel závěť podepíše alespoň svým

⁸² Rozsudek NS ze dne 19. 12. 2001, sp. zn. 30 Cdo 1975/2001

⁸³ MUŽIKÁŘ, Ladislav. In HOLUB, Milan a kol. *Občanský zákoník – komentář*. Svazek I. Praha: Linde, 2003, s. 664.

⁸⁴ BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární dědická posloupnost*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011. s. 76.

příjmením, pokud však o totožnosti podpisu zůstavitele nebude pochyb.⁸⁵ Je umožněno podepsat závěť i parafou, či pod pseudonymem, za předpokladu, že jej zůstavitel obvykle používá a že z něj bude jednoznačně identifikovatelný. Naopak dle soudobé praxe nelze za podpis považovat „tvůj dědeček Jindra“ či „tvá navždy milující máma“.⁸⁶ Je zřejmé, že v takovém případě se vůbec nejedná o podpis v pravém slova smyslu. Nicméně pokud je z rukopisu i z „podpisu“ závěti v podobě „Tvůj bratr Rudolf“ na základě znaleckého posudku zjistitelné, že celou závěť sepsal daný zůstavitel, nevidím důvod, proč by měla být pro takovýto formální nedostatek zmařena zůstavitelova vůle, když je známo, čím vůle byla v závěti projevena, a jaký byl její obsah. Proto jsem přesvědčena o tom, že rozšiřující výklad pojmu „podpis“ je na místě. Ostatně i polská odborná literatura se kloní k závěru, že takováto formulace podpisu je možná, a dokonce ani nevidí překážku v tom, že jeden ze závětních dědiců není vůbec v takovém rodinném vztahu, který z podpisu vyplývá, samozřejmě za předpokladu, že nejsou pochybnosti o autorství daného podpisu.⁸⁷

V současné teorii i praxi převládá stanovisko, že vlastní rukou musí být sepsána kompletně celá závěť, včetně data.⁸⁸ V. Bednář tento názor nesdílí a domnívá se, že z ustanovení § 476a OZ není požadavek vlastnoručního datování přímo vyvoditelný.⁸⁹ V tomto případě se musím přiklonit spíše k názoru prvně zmiňovanému, neboť si čistě teoreticky dovedu představit, že osoba, které svědčila závěť dříve zřízená, může dopsat datum na závěti pozdější, tak aby to vypadalo, že byla pořízena dříve. Rovněž se v souladu s názorem O. Choděry domnívám, že odůvodnění, proč zůstavitel napsal závěť o daném obsahu, již vlastnoručně napsáno být nemusí.⁹⁰ Co se týče jazyku závěti, není ve výběru zůstavitel nikterak limitován, dokonce si může zvolit i jazyk mrtvý či umělý.⁹¹

Nová právní úprava v podstatě přejímá dosavadní znění § 476a OZ, s tím rozdílem, že výslovně stanovuje, že vlastnoručně musí být sepsána celá závěť, tedy dle mého soudu odpadají polemiky ohledně způsobu napsání data závěti, a i to bude muset být nadále psáno vlastní rukou.

⁸⁵ Rozsudek NS ze dne 27. 1. 1983, sp. zn. 4 Cz 82/82

⁸⁶ Usnesení NS ze dne 31. 3. 2009, sp. zn. 21 Cdo 51/2008, podle něhož: „*Za podpis závěti nelze považovat text, který neobsahuje označení zůstavitele ani jménem ani příjmením, např. „tvá matka.“*“

⁸⁷ KORDASIEWICZ, Bogudar a kol. *Prawo spadkowe*. Warszawa : Wydawnictwo C.H. Beck ; Instytut Nauk Prawnych PAN, 2009. s. 303 953 s.

⁸⁸ Usnesení NS ze dne 17. 11. 1998, sp. zn. 21 Cdo 586/98, podle něhož: „*Holografní závěť je platným právním úkonem jen tehdy, byl-li v ní uvedený den, měsíc a rok, kdy byla podepsána, napsán vlastní rukou zůstavitele.*“

⁸⁹ BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární dědická posloupnost*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011. s. 77.

⁹⁰ CHODĚRA, Oldřich. Závěť jako projev vůle zůstavitele. *Právník*, 1984, roč. 32, č. 5, s. 445-446.

⁹¹ Naproti tomu ABGB nepřipouštěl jazyk hebrejský.

5.2.2 Závěť allografní obecná

Ačkoli oběma předchůdcům stávajícího občanského zákoníku nebyla allografní forma cizí, současný občanský zákoník s ní ve své původní podobě vůbec nepočítal. Dle důvodové zprávy tomu bylo proto, že takto zřízená závěť dostatečně nezabraňovala sporům o platnost závěti. Zlom přinesl až rok 1992⁹², kdy byl tento typ do stávající úpravy navrácen.

Výhodou takto pořízené závěti je rovněž bezplatnost. Zůstavitel má rozličné možnosti jak allografní závěť vyhotovit, ale v každém případě zůstavitel musí závěť stvrdit svým vlastnoručním podpisem. Závěť tak může být sepsána samotným zůstavitelem za pomoci počítače či psacího stroje, anebo může vyhovení závěti svěřit jiné osobě, přičemž ta ji může sepsat vlastní rukou, či prostřednictvím daných technických prostředků. Na vyhotovitele allografní závěti nejsou kladeny v podstatě žádné požadavky, a tak jím může být dokonce i dědic, který bude následně závěti povolán.⁹³

Při této formě závěti se zůstavitel neobejde bez spolupůsobení dalších osob – svědků. Za současného stavu postačí přítomnost svědků dvou, avšak ABGB k této formě vyžadoval dokonce svědky tři, přitom současná přítomnost byla vyžadována pouze u dvou. Je nezbytné, aby zůstavitel před dvěma současně přítomnými svědky učinil výslovný projev vůle, a to způsobem nevzbuzujícím pochybnosti, o tom, že se jedná o jeho poslední vůli. Pakliže by zůstavitel projevil svoji vůli pouze konkludentně, nebyl by tento formální požadavek naplněn.⁹⁴

Nutno podotknout, že svědek závěti musí být s jeho funkcí při pořizování předem srozuměn, není jím tedy osoba, která se při tomto úkonu vyskytla jen pouhou náhodou.⁹⁵ Úkol svědků spočívá v tom, že v případě že by v budoucnu vznikly pochyby o tom, že jde skutečně o zůstavitelovu vůli, odsvědčili to, co zůstavitel před nimi projevil. Proto není nutné, aby svědkové byli s obsahem závěti obeznámeni. S tímto však nekoresponduje ustanovení § 476e OZ, které vyžaduje, aby svědek znal jazyk, ve kterém se poslední vůle činí. Je přeci nelogické, aby svědek znal jazyk dané závěti, když se ke čtení takové závěti nemusí vůbec dostat, neboť zůstavitel může konkrétní obsah závěti například přikrýt tak, aby pouze zůstalo místo na podpisy. Z tohoto důvodu musím souhlasit s V. Bednářem, který je přesvědčen o

⁹² Zákonem č. 509/1991 Sb., kterým se mění a doplňuje a upravuje občanský zákoník

⁹³ Rozsudek NS ze dne 27. 5. 1997, sp. zn. 2 Cdon 1883/96, podle něhož: „Ustanovení § 476f OZ o tom, že pisatelem závěti nesmí být zavěti povoláný, ani zákonný dědic a osoby jim blízké, se nevztahuje k závěti pořízené dle § 476b OZ.“

⁹⁴ Usnesení NS ze dne 29. 4. 2008, sp. zn. 21 Cdo 1/2007, podle něhož: „Projev vůle zůstavitele, že listina obsahuje jeho poslední vůli, musí být učiněn výslovně, nikoliv jen konkludentně (mlčky). Tomuto požadavku odpovídá použití jakýchkoliv slovních výrazů, popřípadě i obvyklých znamení, jimiž zůstavitel projeví svoji vůli.“

⁹⁵ Usnesení NS ze dne 28. 4. 1997, sp. zn. 2 Cdon 988/96

tom, že toto ustanovení by mělo být vykládáno spíše tak, že musí rozumět pouze jazyku, ve kterém zůstavitel prohlašuje, že v listině je obsažena jeho vůle.⁹⁶

Svědci pak musí rovněž na závěť připojit svůj podpis. Zákon nepřevzal úpravu obsaženou v § 579 ABGB, nevyžaduje, aby byla za podpis připojena doložka „jako svědek“, nicméně bylo by nanejvýš vhodné ji uvádět, vzhledem k již výše zmiňovanému faktu, že svědci nemusí být s obsahem závěti seznámeni, mohl by „zůstavitel“ této skutečnosti využít a podstrčit svědkům listinu o zcela jiném obsahu.⁹⁷

Judikatura dovozuje, že jelikož zákon závazně nestanovuje pořadí splnění formálních požadavků kladených na allografní závěť, není na překážku platnosti závěti, že zůstavitel nejdříve před dvěma svědky současně přítomnými výslovně projevil, že listina obsahuje jeho poslední vůli, a bezprostředně poté závěť vlastní rukou podepsal, nebo že svědci nejdříve závěť podepsali a bezprostředně poté před nimi zůstavitel výslovně projevil, že listina obsahuje jeho poslední vůli.⁹⁸

Zákon neposkytuje odpověď na to, zda v závěti má být uvedeno datum podpisu zůstavitele či podpisu svědků. V teorii na danou problematiku nepanuje jednoznačný názor. Převažující část teoretiků se domnívá s ohledem na textaci ustanovení § 476 odst. 2 OZ, že závěť musí být opatřena pouze datem jediným, proto je nezbytné, aby jak zůstavitel, tak svědci podepsali listinu v tentýž den.⁹⁹ Vyskytuje se však i názor, který vychází z nezpochybnitelného faktu, že závěť tohoto typu se stává platným právním teprve podpisem svědků, proto by v závěti mělo být uvedeno právě toto datum.¹⁰⁰ Samotné datum pak musí být uvedeno způsobem, aby celý text závěti tvořil logický celek.¹⁰¹

Na rozdíl od vyhotovitele závěti, klade zákon zvýšené požadavky na osoby svědků. Způsobilost svědků závěti je vázána na plnou způsobilost k právním úkonům. Svědkem nemůže být ani osoba, která v daném okamžiku, ke kterému se má svědectví vztahovat, trpěla duševní poruchou, pro kterou nedokáže posoudit dopad svého jednání. Dále zákon vylučuje

⁹⁶ BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární dědická posloupnost*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011. s. 79.

⁹⁷ MIKEŠ, Jiří, MUŽIKÁŘ, Ladislav. *Dědické právo v teorii a praxi*. Praha: Leges, 2011. s. 105.

⁹⁸ Rozsudek NS ze dne 24. 11. 2010, sp. zn. 21 Cdo 1178/2009

⁹⁹ MUŽIKÁŘ, Ladislav. In ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanský zákoník: velký akademický komentář*. 1. svazek. Praha: Linde, 2008. s. 1249.

¹⁰⁰ BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární dědická posloupnost*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011. s. 80.

¹⁰¹ Rozsudek NS ze dne 27. 4. 2005, sp. zn. 30 Cdo 1190/2004

osoby se smyslovým postižením – osoby nevidomé,¹⁰² neslyšící, němé, neboť tyto skutečnosti mohou vnímat pouze zprostředkovaně. Pro zájem na věci jsou vyloučeni závětí povolaný a zákonný dědic a osoby jim blízké. Je vhodné poznamenat, že zákon z ne zcela pochopitelných důvodů vylučuje z pozice svědka závětního dědice jednak v ustanovení § 476e a v zápětí v § 476f. Přičemž v prvním případě zákon volí formulaci „osoby, které mají podle závěti dědit“ a v případě druhém „závěti povolaný dědic“, ačkoli je nepochybné, že mezi nimi obsahově není rozdíl. Soudní praxe analogicky dovozuje, že za osoby blízké právnickým osobám je nutno považovat fyzické osoby, které činí za tuto právnickou osobu právní úkony, jakož i fyzické osoby, které jsou společníky, členy nebo zaměstnanci této právnické osoby nebo které k ní mají jiný obdobný vztah, za předpokladu, že by důvodně pociťovaly újmu, kterou by utrpěla závětí povolaná právnická osoba, jako újmu vlastní.¹⁰³

Podoba allografní závěti nedoznává v novém občanské výrazných změn. Ke škodě věci však je, že ani nový občanský zákoník neřeší, jaké datum má být v závěti uvedeno, proto by případná novelizace měla na tuto problematiku pamatovat a stanovit, že je v tomto ohledu směrodatné datum podpisu svědků z důvodu, který byl podán výše. Větší pozornost je pak věnována svědkům závěti. Nově je výslovně vyžadováno, aby svědci připojili ke svému podpisu doložku poukazující na jejich funkci svědků. Jak již bylo výše zmiňováno, toto opatření slouží k ochraně svědků, je proto přínosem, že na toto nová úprava pamatuje. Nicméně v případě, že svědci doložku uvést opomenou, bude to bez vlivu na platnost samotné závěti. Rovněž je výslovně konstatováno, že svědci spolupůsobí při závěti pouze takovým způsobem, aby byli schopni potvrdit, že zůstavitel a pořizovatel jsou jedna stejná osoba. Jinými slovy je řečeno, že svědci nemusí znát obsah závěti, což bylo i v současnosti dovozováno, nicméně chyběla pro to opora v zákonném textu. Co se týče požadavků na osoby svědků, rovněž zůstávají zachovány ty stávající. Zákon pouze některé aspekty upřesňuje a rozvádí. Nezpůsobilým svědkem je dle § 1539 odst. 2 NOZ předně osoba nesvéprávná a osoba neznalá jazyka, v němž se poslední projev vůle činí. Taktéž jsou z působení jako svědek vyloučeni dědic nebo odkazovník a dále osoby jim blízké. Po vzoru stávající judikatury ve vztahu k právnickým osobám, zákon moudře stanoví, že je rovněž vyloučen zaměstnanec dědice či odkazovníka. Přesto zákon v § 1540 odst. 2 připouští, aby i tyto osoby za zpřísněných podmínek svědčily, a to tehdy, pokud zůstavitel sepsal vlastní rukou ta

¹⁰² Rozsudek NS ze dne 29. 11. 2005, sp. zn. 30 Cdo 2567/2004, podle něhož: „Osobou nevidomou“ ve smyslu § 476e OZ se rozumí fyzická osoba, již zrakové postižení (nekompenzovatelné technickými či jinými pomůckami) zcela znemožňuje, resp. podstatně snižuje možnost v celém rozsahu vnímat okolnosti porizení závěti, o nichž má svědčit. Okolnost, že svědkem závěti byla osoba nevidomá, způsobuje neplatnost závěti vždy v celém rozsahu.“

¹⁰³ Rozsudek NS ze dne 7. 3. 2002, sp. zn. 21 Cdo 530/2001

ustanovení, která svědčí ve prospěch těchto osob. Potud se mi jeví ustanovení jako vcelku logické, nicméně úprava připouští ještě další možnost. Těmto osobám je dovoleno svědčit za předpokladu, že ustanovení svědčící v jejich prospěch budou potvrzena třemi svědky. Tady se přiznám, že právní úpravě nerozumím. Proč by zůstavitel žádal o svědectví dědice, případně odkazovníka, když stejně nebude zbaven povinnosti sehnat další dva svědky, jejichž přítomnost by musel zajistit i v případě, kdyby daného dědice nepožádal? A co když všichni tři svědkové, kteří jsou vyžadováni, budou zároveň vystupovat jako dědicové či odkazovníci? Vždyť by to byla situace naprosto absurdní. Nabízí se varianta, že celé ustanovení chápu chybně, a tři svědkové mají být odlišní od těchto osob, které mají na věci zájem, ostatně tak to stanovil i ABGB v § 594. Když je zřejmé, že se zákonodárce inspiroval tímto ustanovením, nevím, proč nebyl v tomto směru při přejímání důsledný a nedodal „třemi svědky, odlišnými od těchto osob.“ Ano, nyní se může zdát, že má prvotní úvaha byla zcela nelogická, ale popravdě důvodová zpráva působí poněkud matoucím dojmem, když stanoví, že za takových situací bude potřeba třech svědků namísto dvou.¹⁰⁴ Je zřejmé, že ačkoli důvodová zpráva nemá normativní charakter, měla stanovit, že v takovém případě je potřeba čtyř svědků. Ale i v tomto případě by zůstavitel potřeboval minimálně čtyři svědky, namísto původních dvou, proto si nedovedu představit, co by ho vedlo k tomu, aby si tak komplikoval život. Bohužel nemůžu se ubránit tomu, že v této části je ustanovení zcela nadbytečné.

Ještě jednu novinku nová úprava přináší v § 1550 NOZ. Svědci závěti, jakož i další osoby při pořizování závěti spolupůsobící musí nově zachovávat o obsahu závěti mlčenlivost, což pramení ze skutečnosti, že závěť je soukromou záležitostí zůstavitele.¹⁰⁵ V případě vyzrazení bez souhlasu zůstavitele jsou pak tyto osoby povinny nahradit újmu, která byla zůstaviteli způsobena.

5.2.3 Zvláštní forma allogafní závěti

Osobám, které nemohou číst nebo psát, bylo umožněno pořídit soukromou závěť až na základě novelizace občanského zákoníku z roku 1991, v letech 1964-1991 mohly tyto osoby platně testovat pouze formou notářského zápisu.

¹⁰⁴ ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012. s. 633.

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 638.

Osoby, které z objektivních, zpravidla zdravotních příčin nemohou číst nebo psát, mohou pořídit závěť bez asistence notáře, samozřejmě za přísnějších podmínek.¹⁰⁶ Důvod pro pořízení takovéto formy závěti může vyplývat i z negramotnosti zůstavitele. Zvýšené formální požadavky mají za cíl kompenzovat znevýhodňující pozici takového zůstavitele, a dbát tak na jeho ochranu zůstavitele. Při pořizování této formy závěti musí vedle zůstavitele spolupůsobit tři svědkové, pisatel a předčítatel. Vedle osob, které nemohou číst ani psát, mohou tuto formu závěti využít rovněž pro osoby, které neovládají, či jimž je znemožněna pouze jedna z těchto činností. Vzhledem k tomu, že funkce pisatele či předčítatele má nahradit činnost, kterou zůstavitel činit nemůže, lze usuzovat, že v případě, kdy pořizovatel ovládá psaní, postačí přítomnost předčítatele, a v případě že zůstavitel dovede číst, bude dostatečná přítomnost pisatele.¹⁰⁷

Pro platnost závěti je zákonem vyžadována přítomnost tří svědků, kteří musí být současně přítomni ve všech stádiích pořizování závěti.¹⁰⁸ Zůstavitel musí projevit svou poslední vůli, kterou poté pisatel sepíše na listinu, je nerozhodné, zda ji sepíše vlastnoručně či za pomoci technických prostředků. Tato listina musí být nahlas přečtena. Není na překážku, aby pisatel či předčítatel závěti zároveň působil jako svědek. Vyloučeno však je, aby funkci pisatele a předčítatele zastávala pouze jedna osoba. Zůstavitel, který nemůže číst nebo psát, pak musí před svědky potvrdit, že se skutečně jedná o jeho poslední vůli. Na rozdíl od obecné formy allografní závěti zákon nevyžaduje projev výslovný, a proto se tak může stát i jednáním konkludentním, tedy například kývnutí hlavou. V listině pak musí být uvedena skutečnost, že zůstavitel nemůže číst nebo psát, přičemž může být použito jakékoli slovní formulace, z níž bude zřejmý zůstavitelův stav, kdy lze závěť ve smyslu § 476c pořídit.¹⁰⁹

Rovněž v závěti nesmí chybět, kdo zastával funkci pisatele a předčítatele a jakým způsobem dal zůstavitel najevo, že listina obsahuje jeho pravou vůli. Závěť musí být opatřena

¹⁰⁶ Rozsudek NS ze dne 24. 10. 2006, sp. zn. 21 Cdo 2203/2006, podle něhož: „Závěť zůstavitele, který není objektivně handicapován (zpravidla zdravotně) tak, že by nemohl číst nebo psát, učiněná podle § 476c OZ, je neplatná.“

¹⁰⁷ MUZIKÁŘ, Ladislav. In ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanský zákoník: velký akademický komentář*. 1. svazek. Praha: Linde, 2008. s. 1254.

¹⁰⁸ Rozsudek NS ze dne 4. 5. 2004, sp. zn. 30 Cdo 164/2004, podle něhož: „, Při pořízení allografní závěti postupem podle § 476c obč. zák. je nezbytné, aby všichni tři svědkové úkonu závěti, včetně pisatele a předčítatele, nejsou-li též svědky, byli současně a nepřetržitě přítomni při celém úkonu pořizování závěti, tedy při prohlášení zůstavitele o tom, jaká je jeho poslední vůle, při sepisu listiny, při jejím přečtení, při tom, když zůstavitel potvrdí, že listina obsahuje jeho pravou vůli, a při podpisu svědků.“

¹⁰⁹ Usnesení NS ze dne 27. 2. 2012, sp. zn. 21 Cdo 341/2010, podle něhož: „,Smyslem a účelem požadavku § 476c odst. 2 OZ, aby v závěti bylo uvedeno, že zůstavitel „nemůže číst nebo psát“, není formální proklamace opisující text zákona, ale jakákoli slovní formulace, která bude popisovat skutečný stav, kdy lze závěť ve smyslu § 476c OZ pořídit, tj. stav, kdy zůstavitel opravdu v době pořízení závěti „nemůže číst nebo psát“.

podpisem svědků, naopak podpis pisatele a předčitatele vyžadován není. Zákon nepodmiňuje platnost takovéto závěti dokonce ani podpisem zůstavitele.

Co se osob svědků týče, platí totéž, co bylo uvedeno v kapitole předchozí. Zvýšené požadavky jsou kladeny rovněž na pisatele a předčitatele, když zákon stanoví, že ani oni nesmí být závětí povolány či zákonným dědic, ani osoby jim blízké. Ovšem byť to zákon výslovně nekonstatuje, z logiky věci musejí splňovat i požadavky stanované v ustanovení § 476e, tedy i z těchto funkcí jsou vyloučeny osoby, které nemají způsobilost k právním úkonům, dále osoby smyslově postižené (nevidomé, neslyšící, němé), a ty které nerozumí jazyku, ve kterém se poslední vůle činí.¹¹⁰

Osoby neslyšící a hluchoslepé, které nemohou číst nebo psát (§ 476b OZ), nebo osoby nevidomé (§ 476a OZ), mají v zásadě na výběr. Mohou pořídit závěť za přítomnosti tří svědků, nebo závěť ve formě notářského zápisu. Obdobně jako u osob, které nemohou číst nebo psát, musí být v závěti uvedena skutečnost, že zůstavitel nemůže číst nebo psát, kdo listinu napsal a kdo nahlas přečetl, a jakým způsobem zůstavitel potvrdil, že listina obsahuje jeho pravou vůli. Další podmínkou je, aby po té, co byla závěť sepsána, byl její obsah přetlumočen do zvoleného komunikačního systému neslyšících a hluchoslepých osob; i toto musí být v listině uvedeno. Na listinu se musí svědci podepsat.

Nová úprava, bohužel, již nepočítá se zpřísněnou formou závěti, u osob, které nemohou číst nebo psát, bez toho, aby byly smyslově postiženy. Mám tedy na mysli osoby, které jsou negramotné. Popravdě, nevím, co k tomu autory nové úpravy vedlo. Ačkoli je dneska téměř nepředstavitelné, že někdo neovládá čtení a psaní, ale myslím si, že i takové osoby se v České republice vyskytují, pravda byť v minimálním počtu. Přeci i tyto osoby je nutné chránit. Jinak je v případě osob nevidomých a osob se smyslovým postižením s drobnými rozdíly převzat § 476a a § 476b. Výraznou změnou na rozdíl od stávajícího stavu i u těchto závětí je vyžadován podpis zůstavitele, pakliže psát nemůže, připojí na listině znamení rukou, nebo jinak vlastní znamení, ke kterému jeden ze svědků připiše jméno zůstavitele. Ohledně požadavků kladené novou právní úpravou na osoby svědků a další osoby působící při sepisování platí totéž, co bylo nastíněné ohledně svědků v kapitole předchozí, včetně povinnosti mlčenlivosti.

¹¹⁰ SCHELLEOVÁ, Ilona a kol. *Dědictví a dědické právo*. Brno: Computer Press, 2007. s. 84.

5.2.4 Závěť formou notářského zápisu

Každá osoba s pořizovací způsobilostí může vyhotovit závěť ve formě notářského zápisu. Zůstavitel si tento typ závěti může zvolit jako alternativu ke všem předchozím formám závěti. Ovšem u závěti nezletilce, či v případě, že zůstavitel hodlá v závěti zřídit nadaci nebo nadační fond, představuje notářský zápis jedinou přípustnou formu. Závěť ve formě notářského zápisu je možné pořídit před kterýmkoliv notářem, není tedy nezbytně nutné dodržovat pravidla ohledně místní příslušnosti.

Jedna z největších výhod vyplývá ze skutečnosti, že notář jakožto kvalifikovaný odborník poskytne zůstaviteli přínosné rady ohledně formulování závěti tak, aby byly naplněny požadavky právních předpisů a předcházelo se případným sporům o platnost závěti. Dále je nutné vyzdvihnout fakt, že se jedná o veřejnou listinu, tedy v případném sporu o zpochybnění platnosti závěti, nese důkazní břemeno ten, kdo neplatnost takovéto závěti popírá. Samotné náležitosti notářského zápisu pak upravuje notářský řád ve svém § 63.

Notář musí zřízení závěti oznámit Notářské komoře, která vede centrální evidenci závětí. Samotný notářský zápis pak zůstává v úschově notáře, u něhož byl sepsán, a nemůže být již nikomu vydán, což je odůvodněno potřebou maximální diskrétnosti u tohoto úkonu.¹¹¹ Není však vyloučeno vydávání prostých opisů závěti za předpokladu, že budou vydány pouze do rukou pořizovatele nebo jeho zmocněnce s plnou mocí s úředně ověřeným podpisem.

Notářský zápis lze vyhotovit pouze v českém a slovenském jazyce. Pakliže zůstavitel ani jeden z těchto jazyků neovládá, je nutné přibrat tlumočníka. Uvedené se však neuplatní, jestliže notář daný jazyk ovládá.

I při notářském zápisu se v určitých případech předpokládá účast svědků. V případě, že pořizovatel nezná pořizovatele a nelze-li jeho totožnost prokázat platným úředním průkazem, vyžaduje se, aby jeho totožnost byla potvrzena dvěma svědky totožnosti, které jsou notáři známy, nebo kteří se mu prokážou jejich platným úředním průkazem. Pakliže je pořizovatelem osoba, která nemůže číst nebo psát, je k pořízení závěti v podobě notářského zápisu nutná účast dvou svědků úkonu. Tito svědci musí být přítomni při projevu účastníka o obsahu úkonu a dále při předčítání notářského zápisu a jeho schválení pořizovatelem. Notářský řád v § 66 obsahuje zvláštní ustanovení upravující způsobilost svědků. Za nezpůsobilé osoby jsou tak považovány osoby, které nemají plnou způsobilost k právním úkonům a osoby, které nemohou číst nebo psát. Rovněž je vyloučeno, aby jimi byly osoby

¹¹¹ BÍLEK, Petr a kol. *Notářský řád a řízení o dědictví: komentář*. Praha: C. H. Beck, 2010. s. 384.

blízké účastníkům, osoby, které jsou na věci zúčastněny, jakož i pracovníci notáře sepisující daný notářský zápis.

Nová právní úprava již o notářském zápisu konkrétně nehovoří, ale používá pojem širší, a to závěť ve formě veřejné listiny. Jak důvodová zpráva uvádí, zákonodárce nechce bránit tomu, aby kromě notářů tuto agendu zastávali například soudy či notáři. Kromě toho závěť ve formě veřejné listiny je přiznána i většině forem privilegovaných závětí.

Nově je stanoveno v § 1538 NOZ pravidlo, že osoba, která se zůstavitelem sepisuje závěť ve formě veřejné listiny, se přesvědčí, zda se projev poslední vůle děje s rozvahou, vážně a bez donucení. Dosud byla taková povinnost stanovena pouze pro notáře, ale vzhledem k úpravě privilegovaných závětí mohou takovou formu závěti sepisovat i osoby odlišné od notáře, proto je i na nich, aby se přesvědčily o náležitosti zůstavitelovy vůle.

5.2.5 Privilegované závěti

Ač se pojem privilegovaných závětí může zdát zcela nový a neznámý, není tomu tak. Již ABGB umožňoval za zákonem stanovených mimořádných okolností pořídit závěť za zjednodušených formálních požadavků. Jednalo se o poslední pořízení učiněné za doby plavby na moři a v době moru či jiné nakažlivé nemoci, přičemž stačilo obecné přesvědčení o nakažlivé povaze tohoto onemocnění, tedy nakažlivost nemusela být vědecky podložena.¹¹² V takových případech postačila přítomnost dvou svědků namísto tří, u nichž byla věková hranice pro způsobilost zastávat funkci svědka snížena na 14 let. V případě nakažlivé nemoci se ani dokonce nevyžadovala současná přítomnost těchto svědků. Tyto výsadní poslední pořízení ovšem měli pouze omezenou časovou platnost. Pozbývaly tak platnosti po šesti měsících od ukončení plavby nebo nakažlivé nemoci, za předpokladu, že zůstavitel přežil. ABGB předpokládal i poskytování úlev při pořizování vojenských závětí, avšak sám tuto problematiku neobsahoval a odkazoval na vojenské zákony. Ty pak byly upraveny vojenským řádem pouze do roku 1922, poté již nebylo možné takové závěti pořizovat.¹¹³

Možnosti využívání úlev při pořizování závěti vzaly za své 1. 1. 1951, tedy účinností středního občanského zákoníku, neboť jak uvádí důvodová zpráva: „*Souvisí to jednak s tím, že se preferuje dědění ze zákona, jednak s tím, že se nový občanský zákoník tvoří pro období mírového budování socialismu.*“ Ani stávající právní úprava problematiku privilegovaných závětí neobnovila. Přitom s úlevami při pořizování počítá řada zákoníků evropských států. Pro

¹¹² KRČMÁŘ, Jan. *Právo občanské V. Právo dědické*. Praha-Smíchov: Typus, 1933. s. 32.

¹¹³ BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární dědická posloupnost*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011. s. 25.

příklad nemusíme chodit daleko, stačí, když se podíváme k našim sousedům, ať už je to Německo, Rakousko či Polsko.

Teprve novým občanským zákoníkem dochází k obnovení možnosti zřídit závěť privilegovanou. Bude tak pamatováno i na situace, kdy zůstaviteli je znemožněno pořídit závěť v ostatních zákonem předpokládaných formách.

Zůstaviteli tak bude umožněno pořídit soukromou ústní závěť se třemi současně přítomnými svědky. Ovšem takováto závěť bude připuštěna pouze za určitých mimořádných okolností, a to v případě, že je zůstavitel v patrném a bezprostředním ohrožení života nebo se nachází v místě, kde je běžný společenský styk ochromen následkem mimořádné události, a nelze-li po něm rozumně požadovat, aby pořídil v jiné formě. Zákon oproti některým jiným zahraničním úpravám povahu výše uvedených okolností dále nerozvádí. Ale bude se jednat o různé přírodní katastrofy, jako je například zemětřesení, povodně, dále o válečné konflikty či smrtící epidemie. Je vhodné, aby si svědci ústního pořízení zaznamenali jeho obsah. V opačném případě bude důvodem dědické posloupnosti výpověď těchto svědků. Avšak otázkou, jak autentická výpověď těchto svědků na konec bude. Domnívám se, že z velké většiny těchto mimořádných událostí budou i svědci vystaveni této nenadálé a stresující události, která může přetrvávat i několik dní či týdnů, která se může podepsat i na schopnosti přesném zapamatování si poslední vůle. Mnohdy tak budou mít svoje vlastní starosti o záchranu svých životů, v lepším případě jen majetku. Problém může nastat v případě, že zůstavitel při takovéto mimořádné události zemře, a svědci nebudou považovat za nutné dostavit se k soudu, aby oznámili, jaká byla zůstavitelova poslední vůle. V případě, že některý ze svědků situaci rovněž nepřežije, bude to patrně znamenat neplatnost závěti.

Má-li zůstavitel obavu, že zemře dříve, než by mohl zřídit závěť ve formě veřejné listiny, je mu dána možnost zřídit svou závěť před starostou nebo jinou pověřenou osobou, přičemž při tomto úkonu již postačí svědci dva. Předpokládá se, že tento způsob bude mít uplatnění především na vesnicích, nebo v horských oblastech, ostatně německá právní úprava, v níž má nové znění inspiraci, se nazývá Dorftestament – tedy vesnický testament.¹¹⁴ V podstatě se jedná o to, že v situaci, kdy má zůstavitel obavu ze své smrti, než by vyhledal notáře, který může být vzdálený až několik desítek kilometrů, bude pro něj snadnější a rychlejší vyhledat starostu dané vesnice. Odborná literatura v tomto směru však trefně poznamenává, že v případě těchto mimořádných, bude starosta spíše zaneprázdněn řešením

¹¹⁴ ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012. s. 636.

záležitostí při odstraňování či zmírňování následků dané mimořádné situace, a ani nebude mít prostor pro sepisování závětí jednotlivců.¹¹⁵ Nicméně se domnívám, že i na tuto situaci je pamatováno, neboť je možné pořídit závěť před zástupcem starosty.

Má-li k tomu zůstavitel vážný důvod, je možné, aby závěť ve formě veřejné listiny pořídil před kapitánem lodi nebo letadla, případně před jeho zástupcem, za přítomnosti dvou svědků. Platnost závěti však nemůže být popřena, i když zůstavitel neměl k sepsání žádný vážný důvod.

Osoby, které jsou příslušníky ozbrojených sil, mohou rovněž v době ozbrojeného konfliktu a jiných vojenských operacích pořídit ve formě veřejné listiny před důstojníkem, případně osobou s vyšší úřední hodností. Důvodová zpráva uvádí, že tato možnost přichází v úvahu pouze tehdy, pokud nemá možnost obrátit se na notáře. Ovšem tato skutečnost mi z textace daného ustanovení nevyplývá. Po vzoru ustanovení o závěti pořízené na palubě lodi či letadla bych rovněž dodala, že je možno takto pořídit pouze z vážných důvodů, protože zbytečně dochází k formulační nejednotnosti, protože se dle mého názoru jedná v podstatě o analogické případy. Ale pakliže důstojník neodmítl z tohoto důvodu sepsat závěť, rovněž to nemá vliv na platnost dané závěti.

Společné všem těmto typům privilegovaných závětí je omezená časová platnost, což je determinováno jejich zvláštní povahou. Pokud zůstavitel dané události přežije a je s to pořídit závěť obvyklou formou, končí platnost u ústní závěti uplynutím dvou týdnů, u ostatních typů uplynutím tří měsíců ode dne pořízení.

Došlo-li k porušení předepsaných formalit, zejména chybí-li na listině podpis svědků, a je i přesto jisté, že listina zachycuje spolehlivě zůstavitelovu vůli, nezpůsobí to neplatnost závěti. Nicméně bude to mít důsledek v tom, že namísto vlastnosti veřejné listiny bude závěť považována za listinu soukromou.

Úlevy privilegovaných závětí spočívají rovněž ve snížených požadavcích kladených na osoby svědků. Mohou jimi být i osoby, které dosáhly 15 let a osoby, které byly ve svéprávnosti omezeny. Kromě ústně pořízené závěti, není ani nutností, aby svědci byli přítomni současně. Nová právní úprava dokonce stanoví, že platnosti závěti není na újmu, pokud zůstavitel či svědek závěť nepodepsal, a to ať už proto, že psát nemohl, nebo z jiných vážných důvodů, za předpokladu, že tato skutečnost je v listině výslovně uvedena.

¹¹⁵ ETTLER, Jiří. Ústní závěť s úlevami. *Karlovarská právní revue*, 2008, roč. 4, č. 2, s. 21. Podobně KARHANOVÁ, Martina. Závěť v návrhu nového kodexu občanského práva. Několik poznámek k dědické smlouvě. *Právní rozhledy*, 2007, roč. 15, č. 5, s. 158.

Ačkoli je zřejmé, že privilegované závěti se budou v praxi vyskytovat v minimálním počtu, jde o významný krok, který jde naproti vůli zůstavitele. Ostatně ojedinělost případů nemůže být důvodem pro nepřipuštění takovéto úpravy.

6 Zrušení závěti

At' už zůstavitel pořídil závěť v jakékoli formě, nemůže být zbaven možnosti závěť zrušit nebo odvolat, a to ani v případě, že by se tohoto práva výslovně zřekl či vzdal. Právo zrušit závěť náleží jen zůstaviteli, což vyplývá z povahy závěti jako ryze osobního právního úkonu, proto není možno pověřit tímto úkonem zástupce.

Předně zůstavitel může zrušit svojí závěť tím, že sepíše novou platnou závěť. Bylo by však mylné domnívat se, že každá pozdější závěť ruší závěť pořízenou dříve. K rušení dojde pouze v případě, že se obě tyto závěti obsahově překrývají, a to jen v té části, v jaké si konkurují. Když se v této souvislosti podíváme do ABGB, zjistíme dle § 713, že pořízením nové závěti se rušila celá závěť, pokud zůstavitel výslovně nestanovil, že starší závěť má zůstat úplně či částečně v platnosti. V tomto směru se zdá ustanovení ABGB nelogické. Jedná se tedy o jeden z mála případů, kdy současná právní úprava obsahuje na rozdíl od tohoto kodexu úpravu zdařilejší.

Zajímavou se jeví problematika obživenutí závěti. Soudní praxe se přiklonila se v roce 1980 k tomu, že pokud došlo ke zrušení závěti z důvodu pořízení závěti pozdější, neobnoví se její účinnost tím, že pozdější závěť byla odvolána, anebo že byla zničena listina, na níž byla závěť napsána.¹¹⁶ Pozdější judikatura na tento názor navázala, když stanovila: *„Platná závěť pozdější zrušuje závěť předcházející, pokud vedle ní nemůže obstát, již okamžikem, kdy byla zřízena. Na skutečnost, že závěť předcházející byla zrušena závětí pozdější, nemá žádný vliv, zda pozdější závěť existovala ještě v okamžiku smrti zůstavitele, nebo zda ji zůstavitel ještě za svého života odvolal, zrušil další závěti, nebo zničil listinu, na níž byla závěť sepsána.“*¹¹⁷ Názor judikatury pak následuje většina teorie. Ovšem vyskytují se i autoři, kteří ho odmítají a zaujímají stanovisko, že rozhodující pro posouzení je stav v době zůstavitelovi smrti, proto byla-li k tomuto okamžiku závěť pozdější, vedle které závěť dřívější nemohla obstát, zrušena, bude dědickým titulem tato závěť pořízená dříve.¹¹⁸¹¹⁹ Když se pro srovnání podíváme do polského občanského zákoníku, tak ačkoli je v něm problematika závěti rozpracována poměrně obsáhle, na tuto otázku také nedává odpověď. Nicméně polská soudní praxe se rovněž jako u nás přiklonila k závěru, že obnovení jednou zrušené závěti možné není.¹²⁰

¹¹⁶ Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 30. 5. 1980, 11 Co 127/80

¹¹⁷ Usnesení KS v Brně ze dne 26. 7. 1999, sp. zn. 18 Co 385/98 (Ad Notam 3/2000 str. 66)

¹¹⁸ MIKEŠ, Jiří. *Dědictví a právo (právní rádce pro každého)*. Praha: Informativum, 1993. s. 90.

¹¹⁹ BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární dědická posloupnost*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011. s. 93-94.

¹²⁰ Rozhodnutí Polského Nejvyššího soudu ze dne 8. 1. 2002, sp. zn. I CKN 482/00

Jinou možností pro zrušení závěti je pak odvolání závěti. Zůstavitel může odvolání vztáhnout k jedné konkrétní závěti, ke všem dříve pořízeným závětem, či pouze k některým ustanovením. Na rozdíl od způsobu předchozího se jedná o výslovný projev vůle. Odvolání závěti je možné pouze za stejných předpokladů, které jsou vyžadovány k pořízení závěti, předně musí být učiněno písemně. Není však nutností odvolat závěť stejným způsobem, jakým byla zřízena. Naopak i závěť zřízená ve formě notářského zápisu může být odvolána vlastnoruční formou. Není vyloučeno, aby zůstavitel ustanovení o odvolání závěti zahrnul zároveň do nové závěti. Odvolání závěti může zůstavitel formulovat jakýmkoli slovním spojením, z něhož bude nepochybně zřejmá zůstavitelova vůle závěť zrušit, například „závěť ze dne 23. 6. 2003 považuji tímto za neplatnou.“¹²¹

Konečně patrně nejsnadnějším způsobem, jak zůstavitel zajistí zrušení závěti, je zničení listiny, případně jiného hmotného substrátu, na níž byla závěť zachycena. Z povahy věci vyplývá, že takovýto způsob přichází v úvahu pouze tehdy, pokud má zůstavitel závěť ve své dispozici. Není tedy možné, aby byla takto zrušena závěť, která byla pojata do notářského zápisu, neboť takovýto zápis nesmí být nikomu vydán, tedy ani zůstavitel se k němu fyzicky nedostane. Samotné zničení závěti se může stát rozličnými způsoby. Bude se jednat zejména o roztrhání listiny či spálení, v úvahu také připadá poškrtnání listiny. Bude-li však přeškrtnuta pouze část závěti, vztahují se účinky zrušení pouze k této části, pakliže závěť i nadále splňuje všechny zákonem požadované formální a obsahové náležitosti. Tak tomu nebude, když například zůstavitel zaškrtná podpis či datum. Nelze však doporučit aby zůstavitel listinu pouze zmačkal a vhodil do koše, neboť v případě, že by listina byla nalezena nevhodnou osobou, obtížně by se prokazovalo, že zůstavitel již svým projevem vůle tuto zrušil.¹²² Vždy se tak musí stát výlučně osobou zůstavitele s úmyslem zrušit takovou závěť. Proto nebude mít účinky zrušení, pakliže zůstavitel zničil listinu omylem nebo nevědomky. Avšak v těchto případech bude povětšinou prakticky nemožné prokázat, že daná závěť existovala a jaký byl její obsah. Jestliže zůstavitel vyhotovil závěť ve více listinách totožného znění, zrušení jedné z těchto listin nelze považovat za zrušení listin zbývajících.¹²³ V případě, že některou z těchto závětí nebude mít zůstavitel ve sféře své dispozice, nezbyvá mu nic jiného než využít jiných možností zrušení. V teorii se však vyskytují i názory opačné. O. Choděra vyslovil naopak stanovisko, že i v případě, že zůstavitel zničí pouze jednu z více stejnopisů závěti, bude mít

¹²¹ MUZIKÁŘ, Ladislav. In ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanský zákoník: velký akademický komentář*. 1. svazek. Praha: Linde, 2008. s. 1299.

¹²² MIKEŠ, Jiří. *Dědictví a právo (právní rádce pro každého)*. Praha: Informatorium, 1993. s. 91.

¹²³ MIKEŠ, Jiří, MUZIKÁŘ, Ladislav. *Dědické právo v teorii a praxi*. Praha: Leges, 2011. s. 113. Shodně ČEŠKA, Zdeněk a kol. *Občanský zákoník: komentář*. 2. svazek. Panorama, 1987. s. 708.

takovýto projev zrušovací účinky i na listiny ostatní.¹²⁴ Daný autor je totiž přesvědčen o tom, že v takovém případě dojde k oddělení právního úkonu, který byl učiněn v písemné formě, a listiny, na kterou byl tento právní úkon zachycen.

Nová právní úprava v této otázce žádné velké změny nepřináší, a v podstatě jen rozvádí to, co je za současného stavu dovozováno pouze doktrínou či praxí. Výslovně je zdůrazněno, že zůstavitel má právo závěť, případně její část, zrušit. S tím souvisí i pravidlo obsažené v ustanovení § 1581 NOZ, že není možné učinit prohlášení, ve kterém zůstavitel stanoví, ať jsou za neplatná považována všechna jeho pozdější pořízení pro případ smrti, anebo pořízení, u nichž nebude dodržena určitá forma. Ustanovení § 1575 NOZ deklaruje, že závěť se zrušuje pořízením pozdější závěti nebo odvolání, což odpovídá současnému stavu. Přičemž zničení závětní listiny je považováno za mlčky učiněné odvolání závěti. Zákon pamatuje i na situace, kdy zůstavitel zničil jen jeden z několika stejnopisů závěti, v takových případech to nelze považovat za odvolání závěti. Rovněž může zapříčinit zrušení závěti i skutečnost, že zůstavitel porušil závět jiným způsobem, nebo že ačkoli si je vědom toho, že jeho závěť byla zničena nebo zrušena, závěť neobnovil, lze li z takovýchto okolností nepochybně dovodit zrušovací úmysl. Velmi praktické oproti současnému stavu je možnost zůstavitele požadovat vydání notářského zápisu. Nyní je situace taková, že zůstavitel, i když závěť ve formě notářského zápisu odvolá, nebo pořídí závěť novou, nemůže nijak zabránit tomu, aby se dědicové se zrušenou závětí v rámci projednávání dědictví nesetkali. Z tohoto důvodu může docházet k nepříjemným rozbrojům k rodině. Proto je nově zůstaviteli umožněno požadovat vydání notářského zápisu, přičemž vydaná závěť se považuje za odvolanou. Vzhledem k závažnosti takového následku musí být zůstavitel o těchto zrušovacích účincích notářem poučen.

Konečně nová právní úprava rozptyluje pochybnosti ohledně možnosti obnovení závěti, když navazuje na úpravu v ABGB a v § 1580 NOZ výslovně normuje: „*Zruší-li zůstavitel novější závěť, ale dřívější uchová, má se za to, že dřívější závěť nepozbyla platnost a hledí se na ni, jako by nebyla zrušena.*“ Jak důvodová zpráva uvádí, takovéto řešení odpovídá běžnému lidskému chápání.¹²⁵

¹²⁴ CHODĚRA, Oldřich. Závěť jako projev vůle zůstavitele. *Právník*, 1984, roč. 32, č. 5, s. 442.

¹²⁵ ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012. s. 647.

Závěr

Cílem mé práce bylo uceleně pojednat o problematice testamentární dědické posloupnosti a poukázat na zřetelné nedostatky současné právní úpravy zejména v souvislosti s porovnáním s předchozími právními úpravami, a to s ABGB a středním občanským zákoníkem. Účelem práce bylo pokusit se navrhnout řešení problematických míst stávající úpravy, a to i s poukazem na novou právní úpravu. Rovněž jsem se snažila najít inspirační zdroje nového občanského zákoníku v předchozích právních úpravách. V práci jsem pokoušela nalézt i nedostatky nové právní úpravy.

Ačkoli se má diplomová práce zaměřuje pouze na testamentární dědickou posloupnost, bylo by rovněž na místě uchopit danou problematiku ještě komplexněji a do práce zahrnout i nové způsoby pořízení na případ smrti jako jsou dědická smlouva a dovětek, a to i v historických souvislostech. Nicméně takto pojatá práce by ani v nejmenším nevyhovovala rozsahu stanovenému pro diplomové práce, proto ho navrhuji jako vhodné téma pro zpracování formou rigorózní práce.

Z výše podaného výkladu je zřejmé, že právní úprava závěti doznala od ABGB nemalých změn. Stávající občanský zákoník v nahlížení na dědění ze zákona navazoval na střední občanský zákoník a jednoznačně preferoval dědění ze zákona. Ano, je zcela pochopitelné, že v době, kdy občanský zákoník vznikal, doznal takové podoby, nicméně je však již zarážející, že přes dvacet let od změny politiko-společenské situace ještě nebyla překonána představa, že vůle mrtvého je zcela bez významu a nedošlo v tomto směru k rozsáhlé novelizaci dědického práva. V současnosti existuje mnoho problematických aspektů, které zákon úplně opomíjí, a dané řešení dovozuje pouze judikatura a doktrína, byť mnohdy ne příliš korektně. Místo toho aby se soudní praxe snažila hledat výklad, co možná k zůstavitelově vůli nejshovívavější, volí mnohdy přístup opačný.

Ostatně způsob, jak zdejší praxe, která je bez okolků následována teorií, přistupuje k problematice datování závěti, je zářným příkladem toho, jak je vedle zákonného textu naprosto ignorován smysl a účel ustanovení. Ani již v tomto směru konstantní judikatura ústavního soudu, která tento přístup odmítá, postoj soudů v tomto ohledu nemění. Vždyť připuštění jiného vyjádření než přesným a úplným uvedením dne, měsíce a roku, by byl účel daného ustanovení naprosto splněn.

Dalším příkladem ne příliš příkladného přístupu judikatury a doktríny je problematika nepřípustnosti podmínek v závěti. Byť zákon hovoří v § 478 OZ pouze o podmínkách, je dané

ustanovení vztahováno i na příkaz a doložení času, o nichž se zákon ani slůvkem nezmiňuje. Zdá se až nelogické, že praxe, která povětšinou trvá na doslovném znění zákona v případě, kdy by výklad gramatický znamenal větší respekt k zůstaviteli vůli, paradoxně volí způsob rozšiřujícího výkladu. A účelově pak dovozuje výjimky z neúčinnosti podmínek, které povětšinou nejsou ani podmínkami v pravém slova smyslu. Přístup soudů by měl být právě opačný. Jelikož co není zákonem zakázáno, je dovoleno, je nutné příkazy a doložky času připustit. Naopak judikatura by v tomto ohledu měla nalézat nepřipustné doložky, které například odporují dobrým mravům či které nad přiměřenou míru dědice obtěžují.

V tomto ohledu se dle mého názoru jeví velmi přínosným výkladové pravidlo obsažené v § 2 odst. 2 NOZ, který výslovně stanovuje, že při výkladu ustanovení nelze odhlédnout od smyslu a účelu ustanovení. Toto pravidlo by sice mělo být aplikováno i bez výslovného vyjádření v zákoně, nicméně soudy zřejmě k tomu, aby svůj přístup změnil, zřejmě potřebují tento zákonný pokyn.

Naštěstí jak bylo v práci zřejmé i v mnoha dalších aspektech sjednává nová úprava nápravu současného stavu, a umožňuje tak průchod pro skutečnou zůstavitelovu vůli. Nový občanský zákoník v mnohém navazuje právě na ABGB, příkladem může být především výslovné připuštění vedlejších doložek v závěti a dále dědické substitute, přičemž tyto instituty byly převzaty téměř doslovně. Další z výrazných posunů je umožnění v mimořádných případech pořídit závěť s úlevami, přičemž je opět zřejmá inspirace v ABGB, ale i úpravami zahraničními.

Samozřejmě i v tak v kvalitním díle jako je nový občanský zákoník lze najít jisté nepřesnosti či slabiny. V nové právní úpravě tak postrádám pravidlo, z něhož bude zřejmé, jaké datum má být v allografní závěti uvedeno, zda datum podpisů svědků či podpisu zůstavitele. Protože se ani dnes teorie neshodla na jednoznačném stanovisku, bylo by vhodné tento problém v zákonném textu vyřešit, a to tak, že rozhodující je datum podpisu svědků, neboť až tímto podpisem nabývá závěť platnosti.

Přinejmenším matoucím je pak § 1540 odst. 2 NOZ, který umožňuje, aby za určitých okolností svědčily i osoby, které jsou pro zájem na věci z této funkce obecně vyloučeny. Bude tomu tak mimo jiné za situace, kdy ustanovení svědčící ve prospěch některé z těchto osob potvrdili tři svědci. Nicméně zákon již bohužel nedodává, že se má jednat o tři svědky, kteří jsou odlišní od osob, které mají na věci zájem, jinak by vznikla paradoxní situace. Proto bych navrhovala toto ustanovení v tomto smyslu po vzoru ABGB upřesnit. Nicméně jak už sem

uváděla výše i tak se toto ustanovení mi jeví jako nadbytečné, neboť nevím, co by zůstavitele vedlo k tomu, aby si místo dvou svědků obstarával svědky čtyři, jenom proto, aby mohl svědčit například závětní dědic. Kromě toho víc svědků si přece zůstavitel může obstarat i bez toho, aby to bylo v zákoně uvedeno, postačí, aby alespoň dva byli způsobilí tuto funkci zastávat.

Dalším otázkou k pozastavení je, proč nová právní úprava již nepamatuje na ochranu zůstavitele, který nemůže číst nebo psát, aniž by byl smyslově postižen, tedy mám na mysli osobu negramotnou. Nevím, co k tomu autory vedlo, poněvadž se domnívám, že se i takovéto osoby mohou v České republice vyskytovat, proto je potřeba i na jejich závěť klást zvýšené formální požadavky.

V případě privilegovaných závětí jsem si zase všimla zbytečné formulační nejednosti ustanovení týkající závěti s úlevami, pokud jde o závěť pořízenou na palubě lodi a letadla a závěť pořízenou v době ozbrojeného konfliktu. Ačkoli v prvním případě je na straně zůstavitele vyžadován vážný důvod, v případě privilegované závěti v době ozbrojeného konfliktu se až z důvodové zprávy dovídáme, že tato závěť je určena pro případy, kdy daná osoba nemá možnost se obrátit na notáře, z textace mi to ovšem nevyplývá. Domnívám se, že se v tomto případě jedná o dva analogické případy pořízení závěti, proto bych rovněž závěť pořízenou při účasti v ozbrojeném konfliktu podmínila existencí vážného důvodu. I když, jak z textu vyplývá, neexistence tohoto důvodu by neplatnost závěti nezpůsobila.

Nutno však poznamenat, že i přes výše uvedené drobné výtky, bylo přijetí nového občanského zákoníku krokem nanejvýš přínosným, a to nejen v oblasti dědického práva. Nezbyvá než doufat, že se lidé naučí výhody a možnosti, které z nové úpravy vyplývají, plně využívat.

Seznam použité literatury

Právní předpisy

Císařský patent č. 946/1811 Sb. z. s., všeobecný občanský zákoník, ve znění účinném k 1.1.1935.

Zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník, ve znění účinném k 1. 1. 1951.

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů.

Komentářová literatura

ČEŠKA, Zdeněk a kol. *Občanský zákoník: komentář*. 2. svazek. Praha: Panorama, 1987, 819 s.

BÍLEK, Petr a kol. *Notářský řád a řízení o dědictví: komentář*. Praha: C. H. Beck, 2010. 1120 s.

ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanský zákoník: velký akademický komentář*. 1. svazek. Praha: Linde, 2008. 1391 s.

ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012. 1119 s.

HOLUB, Milan a kol. *Občanský zákoník – komentář*. Svazek I. Praha: Linde, 2003. 735 s.

ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo patné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. Díl. III. Praha: V. Linhart, 1937. 680 s.

FIALA, Josef, KINDL, Milan a kol. *Občanský zákoník: komentář*. I. díl. Praha: Wolters Kluwer, 2009. 866 s.

Monografie

BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární dědická posloupnost*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011. 301 s.

FIALA, Roman. *Přehled judikatury ve věcech dědických*. Praha: ASPI, 2006. 494 s.

KNAPP, Viktor, PLANK, Karol. *Učebnice československého občanského práva*. Svazek II. Praha: Orbis, 1965. 571 s.

KORDASIEWICZ, Bogudar a kol. *Prawo spadkowe*. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck; Instytut Nauk Prawnych PAN, 2009. 953 s.

KRČMÁŘ, Jan. *Právo občanské V. Právo dědické*. Praha-Smíchov: Typus, 1933. 139 s.

MIKEŠ, Jiří. *Dědictví a právo (právní rádce pro každého)*. Praha: Informatorium, 1993. 166 s.

MIKEŠ, Jiří, MUZIKÁŘ, Ladislav. *Dědické právo v teorii a praxi*. Praha: Leges, 2011. 432 s.

SCHELLEOVÁ, Ilona a kol. *Dědictví a dědické právo*. Brno: Computer Press, 2007. 228 s.

SVOBODA, Emil. *Dědické právo*. Praha: Vesmír, 1921. 104 s.

Odborné statě

ČÍŽKOVSKÁ, Veronika. K některým otázkám československého dědického práva (úvahy de lege ferenda). *Právník*, 1978, roč. 26, č. 10, s. 903-916.

ETTLER, Jiří. Ústní závěť s úlevami. *Karlovarská právní revue*, 2008, roč. 4, č. 2, s. 18-22.

CHODĚRA, Oldřich. Závěť jako projev vůle zůstavitele. *Právník*, 1984, roč. 32, č. 5, s. 438-448.

KARHANOVÁ, Martina. Závěť v návrhu nového kodexu občanského práva. Několik poznámek k dědické smlouvě. *Právní rozhledy*, 2007, roč. 15, č. 5, s. 157-164.

KITTEL, David. Neopomenutelný dědic není dědic. *Ad Notam*, 2011, roč. 17, č. 2, s. 14-16.

KNAPP, Viktor. O vydědění a o tzv. negativní závěti. *Socialistická zákonnost*, 1983, roč. 33, č. 6, s. 326-334.

KNAPP, Viktor. Poznámky o fideikomisární substituci. *Ad Notam*, 1995, roč. 1, č. 5, s. 110-113.

KOLÁŘOVÁ, Martina. Nedostatečná ochrana projevu vůle v důsledku nejednotného výkladu příslušných ustanovení občanského zákoníku. *Právní rozhledy*, 2011, roč. 19, č. 12, s. 440-442.

MEDUNOVÁ, Renata. Dědic, který nemá být opomenut. *Ad Notam*, 2009, roč. 15, č. 5, s. 169-172.

ONDŘEJOVÁ, Pavla. Výklad závěti ve smyslu ustanovení § 35 odst. 2 obč. zák. *Socialistická zákonnost*, 1987, roč. 35, č. 10, s. 559-562.

SEŠINA, Martin. Pořízení pro případ smrti podle nového občanského zákoníku. *Ad Notam*, 2012, roč. 18, č. 3, s. 3-8.

WAWERKA, Karel. Jaké dědické právo?. *Ad Notam*, 2004, roč. 10, č. 2, s. 39-41.

Judikatura

Nález Ústavního soudu ze dne 8. 7. 2010, sp. zn. II. ÚS 3292/09
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 1. 1983, sp. zn. 4 Cz 82/82
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 3. 1983, sp. zn. 4 Cz 73/82
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 11. 1986, sp. zn. 4 Cz 61/86
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 6. 1988, sp. zn. 4 Cz 43/88
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 2. 1990, sp. zn. 4 Cz 8/90
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 2. 8. 1991, sp. zn. 4 Cz 56/91
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 4. 1997, sp. zn. 2 Cdon 988/96
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 5. 1997, sp. zn. 2 Cdon 1883/96
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 11. 1998, sp. zn. 21 Cdo 586/98
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 11. 2001, sp. zn. 21 Cdo 372/2001
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. 12. 2001, sp. zn. 30 Cdo 1975/2001
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 7. 3. 2002, sp. zn. 21 Cdo 530/2001
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 4. 5. 2004, sp. zn. 30 Cdo 164/2004
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 4. 2005, sp. zn. 30 Cdo 1190/2004
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 11. 2005, sp. zn. 30 Cdo 2567/2004
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. 10. 2006, sp. zn. 21 Cdo 2203/2006
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 4. 2007, sp. zn. 21 Cdo 1859/2006
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 3. 2008, sp. zn. 21 Cdo 2968/2006
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 4. 2008, sp. zn. 21 Cdo 1/2007
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 3. 2009, sp. zn. 21 Cdo 51/2008
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 5. 2009, sp. zn. 21 Cdo 427/2008
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. 11. 2010, sp. zn. 21 Cdo 1178/2009
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 2. 2012, sp. zn. 21 Cdo 341/2010
Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 30. 5. 1980, 11 Co 127/80
Usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 17. 10. 1997, sp. zn. 18 Co 171/97 (Ad Notam, 2/1997 str. 42)
Usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 26. 7. 1999, sp. zn. 18 Co 385/98 (Ad Notam 3/2000 str. 66)
Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 28. 2. 2001, sp. zn. 24 Co 51/2001 (Ad Notam 3/2001, s. 60)

Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 31. 5. 2002, sp. zn. 24 Co 98/2002 (Ad Notam 5/2003, str. 118)

Rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové, ze dne 4. 4. 2006, sp. zn. 17 Co 112/2006

Rozhodnutí Polského Nejvyššího soudu ze dne 8. 1. 2002, sp. zn. I CKN 482/00

Internetové zdroje

BEZOUŠKA, Petr. *Jak napsat závěť- nové možnosti*. [online]. iHNed.cz, 8. ledna 2013 [cit. 1. března 2013]. Dostupné na < <http://zpravy.ihned.cz/obcansky-zakonik/c1-58674910-jak-napsat-zavet-nove-moznosti>>.

Shrnutí

Autorka se ve své diplomové práci nesoucí název „Závěť jako dědický titul“ snaží poukázat na nedostatky stávající právní, a pokouší se navrhnout jejich řešení. Aby byly tyto nedostatky stávající úpravy více patrné, přináší v jednotlivých kapitolách v rozsahu, v jakém to považuje za vhodné a účelné, srovnání s předchozími právními úpravami a to Všeobecným občanským zákoníkem z roku 1815 a tzv. středním občanským zákoníkem z roku 1950. V souvislosti s blížící se účinností zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, není v práci opomenuta ani tato úprava. Přičemž autorka se zabývá tím, jak nová právní úprava reaguje na stávající problematické aspekty, a dále se snaží hledat návaznost na předchozí právní úpravy. V práci rovněž nechybí kritický pohled na novou právní úpravu.

Summary

The author of this diploma thesis titled “Last Will Represents Heritage Title” aims to point out inadequacies in the current legislation concerning this issue and tries to provide solutions. To demonstrate these deficits more clearly, the author presents comparisons with previous legal regulations in the scope deemed suitable and appropriate; these include: General Civil Code from 1815 and the so-called Middle Civil Code from 1950. The new Act. no. 89/2012 Coll., Civil Code, with its upcoming effective date, is also included. The author focuses on aspects in which the new legislation reacts to the problematic aspects of the previous legislations and also on the references and linkage to the previous legislation. Furthermore, the thesis presents critical overview of the new legislation.

Klíčová slova

zavěť; dědický titul; zůstavitel; formy závěti; testovací způsobilost; formální a obsahové náležitosti závěti.

Key words

last will; heritage title; testator; forms of will; ability to make a will; formal and contentual essentials of will.